SZOMORY DEZSŐ

KIRÁLYDRÁMÁK IV.

II. LAJOS KIRÁLY

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-TÁRSULAT KIADÁSA
1922

SZERZŐ EGYÉB MUNKÁI

NOVELLÁK:

ELBUKOTTAK. Singer és Wolfner, 1892. (Elfogyott.)

MESEKÖNYV. Grill Károly, 1898. (Elfogyott.)

AZ ISTENI KERT. III. kiadás. Athenaeum, 1918.

ÜNNEP A DÜHÖNGŐN ÉS EGYÉB SZERELMEK. Nyugat, 1911.

LŐRINC EMLÉKE. Nyugat Könyvtár, 1911.

A PÉKNÉ. II. kiadás. Athenaeum. 1917.

AZ ÉLET DIADALA. Nyugat, 1917.

HARRY RUSSEL-DORSAN A FRANCIA HADSZINTÉRRŐL. Pallas, 1918.

A SELYEMZSINÓR. Génius kiadás, 1921.

SZINMŰVEK:

A RAJONGÓ BOLZAY-LEÁNY. Nyugat, 1911.

GYÖRGYIKE DRÁGA GYERMEK. Nyugat, 1912.

BELLA. Singer és Wolfner, 1913.

HERMELIN. Singer és Wolfner, 1916.

MATUSKA. Pallas, 1919.

KIRÁLYDRÁMÁK:

A NAGYASSZONY. Nyugat, 1910.

MÁRIA-ANTÓNIA. II. kiadás. Singer és Wolfner, 1913.

II. JÓZSEF CSÁSZÁR. II. kiadás. Pallas, 1918.

II. LAJOS KIRÁLY. Athenaeum, 1922.

Miklós Andornak

hálásan a

Magyar Szinházért

Szomory Dezső

SZEMÉLYEK:

LAJOS		Törzs
SZÁLKÁN, prímás	a király hívei	Körmendy
BÁTHORY, nádor	a király hívei	Vágó
BRODARICS, kancellár	a király hívei	Loránd*
THURZÓ, kincstartó	a király hívei	Raskó
SÁRKÁNY, országbíró	a király hívei	Boross
SZAPOLYAI JÁNOS, erdélyi vajda		Virányi*
TOMORY PÁL		Stella
SZERÉMY GYÖRGY		Vándori
BAKICS PÁL		Tarnay
DE BURGIO, nuncius		Lubinszky
BORNEMISSZA JÁNOS		T. Németh
A BOLOND		Kertész
SZOBI MIHÁLY	Szapolyai hívei	Pártos
GLÉSÁN	Szapolyai hívei	Szegheő*
PAKSI	Szapolyai hívei	Boda
BODÓ	Szapolyai hívei	Hanzély
PERNESZI	Szapolyai hívei	Vándor
FAJSZI	Szapolyai hívei	Hatvani K.
CSÁNYI	Szapolyai hívei	Hatvani Ede
KUTASI	Szapolyai hívei	Caghány
URSINUS VELIUS		Dávid
CONRADUS CORDATUS		Tolnay
MORÉ FÜLÖP		Ihász
SZAPOLYAI GYÖRGY		Uray

Kapitány	Gere
Trepka	Angyal
Tarczai	Turóczy
Várnagy	Sólyom
Menyhárt	Sárosi
A másik Bakics	Maklári
Bakics Tamás	Vaszary
Lenci, apród	Horvát
II. apród	Radány
Hadnagy	Kovács
Német követ	Horti
Lengyel követ	Garas
Olasz követ	Martonfalvy
Tomory hadnagya	Gertler
Gergely	Révész
I. futár	Hajdu
II. futár	Sebestyén
III. futár................	Sámson
Egy fegyveres	Rónai
Mária királyné (18 éves)..	Darvas Lili
Erzsébet } a királyné hölgyei	Csepreghi Erzsébet
Klári } a királyné hölgyei	Ladányi Valéria
Dorottya } a királyné hölgyei	Jármay Karola
Katalin } a királyné hölgyei	Szeghalmy Erzsébet

Kamarások, fáklyások, palotások, apródok, fegyveresek, vértesek, bucsusok, őrök.

Az I. és II. felvonás a budai várban, a III. Tolnán, a IV. Pozsonyban.

—

Első előadása a Magyar Színházban 1922 január 28-án.

ELSŐ FELVONÁS.

(Ez még a Mátyás király budai vára, a régi termek olasz glóriája, ed imhol múlófélben. Egy sor heraldikus holló, ébenfából faragva, már csőretörötten mered le a falakról, melyeket nyilván Lippo Lippi festett tele, szelíd s múló allegóriákkal. A bolthajtásos mennyezet a XV. század csillagképleteinek minden csodáját sugározza, egy tündéri tudomány planétaszerelmével s e kettős verssor koszorújával, aranymozaik betűkben :

ASPICE MATHIAE MICUIT QUO TEMPORE REGIS
NATALIS COELI, QUALIS UTRAQUE FUIT.

A szín közepe egy oszlopsor ónix-ívelésén nyílik át a mély háttér márványörvényébe, ahol egy kettős lépcsőzet pirámisa fölött, glóriás szentek üdítőn derengnek, fehér báránykákkal, a várablakokon. Az oszlopközökön arrasi függönyök, a burgundszövés aranyfüzéreivel, aranyhollóival, aranylombos ágon . . . És egy faragott tölgyfapad, itt is, ott is, a függönyök mentén. S az egyik padon egy kard. Egy kockaasztal is van itten, a serleggel s egy köteg játékkarikával. Balról, az oszlopsort, egy érckapu zárja el a szín végében, kettős szárnnyal, három fehérmárvány lépcsőfok fölött. Bolthajtásos homlokzatán, a harci dombor-művek alatt, e kőbe dermedt sor :

ULADISLAI HOC MAGNIFICUM OPUS MDVII.

Jobbról, fönn, egy kisebb ajtó, széles márványküszöbbel, két lépcsőfok fölött s ez a kápolnába nyílik. Ugyancsak jobbról, lenn, a torony félkörében, egy tágas várablak, vaskos márványpárkánnyal, amelyre a színes üveglapok árnyéka vetődik. Az ablak alatt, egy ébenfaládán, egy csomó régi fegyver s karabély. S egy karosszék is van itten, a Jagellók selyembehímzett címerével a támláján. És az ablak két szárnya nyitva, nyitva az éjre, az égre, egy ragyogó tetőzet koromnak tűnő végtelenségére, amelyen a hold virul s az összes csillagok lobognak, távoli tornyok s bástyák sötétlő tömbjei fölött.

A háttér színes üvegein át csak a csillagfény világít. A középen, két oszlop között, egy fáklya ég, föltüzdelve. A félhomályban eltünődve, egy szerzetes ül jobbról a padon, a fáklya mentén, az árnyékát figyelve a mozaikpadozaton. Ez Szerémy György, a király papja...

És sokáig csend van. S egy perc még s még egy perc. A barát mozdulatlan. Az ég ragyog. S akkor, hirtelen, az érckapu félszárnya nyílik, egy selyemfüggöny lebbenésével, mely mögött némi fény dereng a mélyben. S egy árny tűnik föl — Lajos király. Leszédül a lépcsőn, szaladna még, de megriad homálytól, fáklyától, árnyéktól, ki tudja!)

LAJOS. Ki van itt? Ki az? Ki van itt, kérdem? — Hitemre! *(S a kard után kapott.)*

GYÖRGY. Én vagyok...

LAJOS. Én? Kicsoda?

GYÖRGY. Georgius...

LAJOS. Igaz?! — Keresztvizemre! Mért nem szólsz hát, barát, nem mozdulsz, ha kérdem? Mért rémítsz, mint egy kísértet, az árnyékoddal a falon?

GYÖRGY. Itt ülök, királyom, és gondolkodom.

LAJOS. Oh! Oh! Oh! Gondolkodol... micsoda nagy szó! micsoda nagy játék! No jó... nagyon jó... alszom itten egy keveset... alszom az apám székében itten... nagyon jó... az apám székében, drága Jagelló — jó puha támla... drága atyuskám Ulászló... az Úr irgalmas. *(És a székbe merülten, behúnyja a szemét, egy perc s fölriad.)* No mi?! Oh! Semmi... Békén vagyok... Semmi... Oh!... *(Meredt szemek.)*

GYÖRGY. Szenved, uram?...

LAJOS. Tünődő arcod mint a görbe hold, barát!

GYÖRGY. A lantosok rég elhallgattak — éjfélre jár...

LAJOS. Még lehet az, még van az e vén világon, hogy ember így magába szálljon?...

GYÖRGY. Az ágyában nem volna jobb?

LAJOS. Azt mondd, hol vagy, ha nem vagy itt, amúgy zárt szemekkel, elmerengve, mondd?

GYÖRGY. Oh uram — a gondolatnak szelíd végtelenjén elsiklok mint egy bárkán.

LAJOS. »Mint egy bárkán!« Boldog hajós! *(Egész halkan.)* Ha én is megpróbálnám... Hol kezdjem... nincs nyugtom, nincs... Nyáron be szép Visegrádon! *(És hevesen, élénken mostan.)* Olykor elnézek a sólyom után és kérdem, meddig menne, ha a szárnya bírná, ha még mehetne... Istenig vajjon, elmehetne?

GYÖRGY. Soha, senki.

LAJOS. Ha a földet túrnám, meddig mehetnék?

GYÖRGY. A föld kemény rög...

LAJOS. Amíg egy nagy kútra nem lelnék...

GYÖRGY. Poklok férgére...

LAJOS. Igen! Fölkent helytartója az égnek, itt ülök, töprengve, férgekért! Az életem a fülembe

duruzsolja silány meséjét, évek óta. Nándorfejérvár elesett... Zimony feldúlva... a Dráván mi van, ki tudja? Pétervárad!

GYÖRGY. Oh uram!

LAJOS. Az idő gurítja szennyét... minden elmult, ami jó... ami van, gonosz... zord napjaim úgy mennek, fáradtan mint a bivalyok — mióta élek? száz év óta? hogy a homlokom, mint egy régi csont, a sörényét elhullatta — húsz évvel ősz vagyok! A házam kopott... de a sok rongy mind az égig ér — a király szegény, de dísszel az, pompával! mint egy hulla a sok gyertyával, aki ég! Nincs egy jó topánom, boldog isten... elég! elég! így siklom én a te bárkádon látod, hova? meddig? elég! Valaki jön...

GYÖRGY. Nem hallok semmit.

LAJOS. *(A kard.)* Levágom! Ha valami mozdul, lesujtok rá!

GYÖRGY. Nem mozdul semmi.

LAJOS. Nem félek, e csillagfényre mondom, nem! Mit gondolsz, félek én, félek? Mit gondolsz, ha gondolkodol?

GYÖRGY. Azt gondolom, felséged nem pihen ez éjjel.

LAJOS. Az őrség ott van lenn? Nézzed...

GYÖRGY. A falak mentén mind virrasztanak az alabárdosok...

LAJOS. A muskétások... *(Egy hang kívül.)* Hallod?

GYÖRGY. Egy bagoly száll...

LAJOS. Ha megpörkölném úgy vaktában... *(Egy mozdulat s a karabély.)*

GYÖRGY. Az éj oly csöndes...

LAJOS. Csöndes?

GYÖRGY. A csillagok mind itt ragyognak Budára...

LAJOS. Igen! Nézd csak! Százmillió csillag! Több! Oh mennyi! mennyi! Mintha ez mind le akarna

esni ... csillagzápor akarna lenni ... Te nem tudod ... *(Távoli harangszó.)*

György. Éjfél ...

Lajos. Te nem tudod, Georgius, te nem tudod, én nem tudok aludni a királyné mellett ... hallgass ... én nem tudok ... csak reggel pihenek, reggel! soká, délig! Egész nap aludnám ... Várj csak ... *(Szegzett fegyver.)* Meglesz ... nem lesz?

György. Mi rémet kerget felséged az éjben?

Lajos. Nem vagyok hűtlen Máriához ... érts meg ... Ha kerülöm a királyné ágyát, nem másért van ... nem a szomszéd lányáért, selyemvirágos rokolyáért ... nőkhöz rég fáradt vagyok, barát ... Megállj csak —

György. Betámasztom az ablakot ...

Lajos. Hé, nem!

György. A keze reszket a fegyveren ...

Lajos. Oh Uram a mennyekben!

György. Elborzadok!

Lajos. Nem tudok aludni a királyné mellett, mert hangos álmán átsüvít a Sátán!

György. Uram bocsáss ...

Lajos. Elrémülve riadok föl ... az imént is úgy szöktem ki, őrjöngve! hattyúi ágya éjjeléből! Futok mint Káin olykor, a kezem nézd csak, sajog, megmarva ... Mert a kezemet, igen, már az ajkán kell hogy tartsam, az ajkán, igen, mint egy lakatot, hogy ne halljam, hogy ne halljam, hogy megállítsam e rohamot ...

György. Uram Jézus!

Lajos. Az ajkán, igen, hogy ne beszéljen, hogy ne kísérjen rémlátásokat kis szaggatott hangokkal, mint az elbűvölt pacsirta, ha ott van a kígyó, aki várja alant ... hogy ne sírjon el halálos szavakat, melyeknek nincs végök az éjben ...

hogy ne zengjen föl, hogyan Uram?! mint a megkéselt sas, egy-egy sikollyal olykor, ami a függönyökbe belekap s a mécses lángját, mint a szél, lecsapja! Álmodik Mária! Teremtőm, mit, hogyan, kiről? Charle-Quint családja e nő, oly szörnyű fönség, mint maga a császár, zord, rejtélyes, germán! mint egy aranyhárfa, remegő! Zárt szeme fölött, alatt, mi gurul el, micsoda nyáj, micsoda had, vérbefagyva... az alvó gondolat mit torzít el, mit lát kigyulladva, véres sörénnyel vad lovakat, melyek elvágtatnak rajta! Álmodik Mária! Elnézem olykor, verejtékbe fagyva, figyelve, lesve, remegve az éjben, amint megjelenik szent feje fölött s mind jön, mind közelg, mind lejjebb száll s lecsap rá, a Prometheus madara! Oh nem! nem! nem! nincs szó, nincs hang, mely visszaadja — *(ebben a pillanatban:)*

MÁRIA *(belülről).* Oh jaj! Oh jaj nekem!

LAJOS. Hallod?...

GYÖRGY. Uram irgalmazz...

MÁRIA *(balról már a küszöbön).* Ludovicus! Ludovicus... A pokol kutyái ugatnak Budára...

LAJOS. Mária!

MÁRIA. Itt vagy!

LAJOS. Itt vagyok!

(Ugyanakkor zaj alantról és hangok: Hé, ki vagy?! Megállj! Ördögfia! Lövések zaja.)

EGY HANG *(a Bakics Pálé).* A királyhoz!

GYÖRGY. Éjszaka?!

MÁRIA. Ébren vagyok?

LAJOS. Itt vagy velem...

(Zörgés a mélyben, rohanó tömegek zaja.)

GYÖRGY *(a háttérben).* Ki az? Ki van lenn? Ki zörget?

A HANG. A királyhoz!
GYÖRGY. Hé, Zuboly, fáklyákat!
EGY MÁSIK HANG. Hé Bornemissza! Várkapitányok!
A HANG. A királyhoz!

(Zaj. A kapu bedőlt.)

MÁRIA. Álmodom e fergeteget?! A lépcső reng...
LAJOS. A fáklyások...

(Rohanó fény a lépcsőn, a háttérben, a fáklyák lángtaraja röpül.)

A HANG *(még mindig kívül)*. Ezer pokol! Ha kardom volna még!
MÁRIA. Mit üvölt e hang?
LAJOS. No lám! ki őrzi a királyt?!
GYÖRGY. Ki az?! ki vagy?!
MÁRIA. Engedd! Hadd jöjjön, aki akar... Mi itt vagyunk, mi ketten... Senki sem kell... Mind menjen!

(Mire egy sóhaj hangzik, már itt, megkönnyült s egy hang: Oh! s egy test zuhanása az oszlopfüggöny elé, a homályban.)

LAJOS. Ki van itt? Ki az?
MÁRIA. Ki vagy?
BAKICS. Egy pillanat... Bakics Pál, Tomory futárja...
MÁRIA. Oh vakmerő!
LAJOS. Igy törsz rám éjszaka!
BAKICS. Meghalok! A latrok még rám lőttek lenn... a muskétások — holott már volt egypár sebem... *(Mária a fáklya után.)* Nem... nem, asszonyom... jobb, ha nem lát felséged engem, jobb... egy szörny vagyok...
MÁRIA, LAJOS *(a fáklya fényében)*. Oh!

(Az egész ember merő rongy, sár, seb és vér.)

Bakics *(harsány)*. Pétervárad ég!
Lajos. Poklok futárja!
Mária. Halj meg inkább, semmint halljalak . . .
Lajos. Hazudsz!
Bakics. Pétervárad ég! Nem futja uram az időmből, félek, ha kétszer kell, hogy egyet beszéljek . . . Úgy jöttem a tűzön át magam is kigyúlva, megsülve félig, amint belém kapott a láng . . . vágtatva a szélben a rongyaim égtek! csak a lovam sörényét oltogattam, hogy le ne törjön idő előtt . . . A kardomból csak e markolat maradt, török bandákkal, amíg megvívtam útközben . . . a lovam dögön fekszik a bástyán, feleséged ablaka alatt . . .
Lajos. Szegény állat . . .
Bakics *(hálásan)*. Igaz uram . . . Az ember nem éri meg a szemetet, amit szemébe fuj a szél. Görény, patkány nem rohan úgy, mint odalenn, ami utolsó őrségünk maradt! Végvárak népe, bérenc fegyver! mind széjjelment! rongy becsület! nem kapott uram zsoldot senki s zabálni kenyeret. A kapitányok! . . . oh igaz! mind nyárson haltak meg, égő gerendákon s úgy fetrengenek lenn temetetlen, varjak alatt, mint odalenn, megpörkölt szőrével a ló! Sajkásunk nincs. Az ágyú mind roncs. Hadiszer annyi, hogy legföllebb ha pipára gyújthatunk . . . A körmöm alatt több a vér és szenny, mint lőporunk! Odaát, Tomory áll, rendíthetetlen még! mint ahogy az árnyék áll a napsütésben — vár, még vár, még vár a barát, csak este ne legyen . . . A török hadak a Dráván . . . Háromszázezren . . . soha szem nem látta ezt . . . mi alig vagyunk háromszázan . . . Az út szabad Budára . . .
Lajos. Poklok fényére, nem!
Mária. Hallgassa csak, királyom!

BAKICS. Két futár még jön utánam — a két testvérem, uram ... Ha Szolimán átkelt a Dráván, ezek még az éjjel ide kell hogy érjenek ... ha Szolimán átkelt a Dráván ... a két testvérem ... oh ... megfúlok ... egy korty italt ... bort ...

LAJOS *(lehajol hozzá)*. Nincs borunk, Bakics, esküszöm ... csak úgy iszunk magunk is, ha a prímás ad ...

BAKICS *(a sírásig meghatva és az ajkával a király kezén)*. Oh királyom ... Két testvérem, ha ideér az éjjel ... ha megfutják élve e mérföldeket — könyörgök ... köszöntöm őket ... Oh ... hol haljak meg ... hol szabad? ...

MÁRIA *(komoran, mint a legnagyobb jutalmat)*. A király lábánál.

LAJOS. Nem ... eredj ... Isten veled.

BAKICS. Bocsásson meg, felséged, megtettem, ami tőlem telhetett *(El)*.

(Egy percig csend. Lajos néz Bakics után. Aztán)

LAJOS *(egy hang, egy jel a háttér felé)*. Georgius ...

MÁRIA *(merev)*. Ha Szolimán átkelt a Dráván ... háromszázezren ...

LAJOS. Mária ...

MÁRIA. Itt várjunk csendesen, a két másik futárra. *(Egy perc.)* Ludovicus ...

LAJOS. Mária!

MÁRIA. Oh! *(Egymásba omlanak.)*

LAJOS *(egész halk)*. Félsz te?

MÁRIA *(mintegy érzék nélkül)*. Nem. *(Alig egy lehelet.)* Te?

LAJOS. Nem ... én sem ... esküszöm, nem!

MÁRIA. Háromszázezren ...

LAJOS. Még túl a Dráván!

MÁRIA. Átjönnek! mi alig vagyunk háromszázan ... Az út szabad Budára ...

Lajos *(egy mozdulattal balfelé)*. Eredj . . . térj vissza !
Mária. Nem !
Lajos *(magához vonva)*. Pihenj meg itt . . .
Mária *(mozdulatlan)*. Az álom, mint a pók, megindul éjszakánkon s a gondjainkból sző hálót magának. Nyugtalan lelkem, halálra marcangolva, ami naphosszat itt, baljóslatú hang, megcsapja érzékeit, amit lát, hall, romlást, nyomort — az álmok torz fátylain vetíti, micsoda csúcsokig ! Egy dobpergésre olykor, fölzaklatott éjjelemben, már jön a félhold gyilkos csapatja, jön ! Olykor, egy kürtszóra, Szapolyai emeli föl bárdját s lesujt ! Tornyok dőlnek le rám, a kereszttel a húsomba. Egész falvakat láttam, kigyulladva a mellemen, a homlokomra . . . a láng perzselt . . . oh szent Szűz, nem ! nincs miért panaszkodjam. . . Az élet szörnyebb, minden rémlátásnál . . . a valóság förtelmesebb, mint árnyak, kutyák és fúriák, ha az álmomat ugatják. . . Három hegy omlik össze, négy folyó hagyja el a medrét . . . ki álmodott valaha ilyen nagyba ? Ilyen szörnyet, mondd ?

(Zaj odalenn.)

Lajos. A két másik, aki jön . . . Itt vannak !
Mária. Nem ! Az őrség vált odalenn. *(Kis harang.)* Oh, ez nem jön . . . ez . . . ez megy . . .
Lajos. Ki az ?
György *(aki a háttérben megjelent)*. Meghalt.

(És akkor egyszerre, mind a ketten, keresztet vetnek. És György el.)

Lajos *(elfúlva)*. Asszonyom . . .
Mária. Mi várunk itt a két másikra, mondd . . .
Lajos. Nyergeltetnék s röpülnénk, e holdfényben Visegrádra . . .

MÁRIA. Mi várunk itt a két másik futárra ...
LAJOS. Ha mennénk innen!
MÁRIA. Várunk ... Jöjj ide ...
LAJOS. De Bourgiot ha fölkeltetném, mondd ...
MÁRIA. Megállíthatja? ...
LAJOS. A nádorért ha küldenék? ...
MÁRIA. Oh! ...
LAJOS. A nádor,- igen! hadd jöjjön!
MÁRIA. Jobb nem!
LAJOS. Jöjjön ... A várnagy menjen érte ... *(A háttér felé.)* Georgius, hé! ... A kapitányt! Zörgess be ...
GYÖRGY. A kapitány most jön meg épp ...
LAJOS *(a kapitányhoz, aki fölér a lépcsőn, a háttérben)*. Hé, rohanj!
KAPITÁNY *(duhaj)*. Királyom! Dobzse fia!
LAJOS *(megrendülve)*. Oh!
KAPITÁNY. Kilenc pogány fejébe egymagam! fogadok!
GYÖRGY. Ittas kegyelmed ...
KAPITÁNY *(lekiáltva a lépcsőn)*. Hé, alabárdos csőcselék!
LAJOS. Nem állsz a lábadon, cseléd! Pusztulj! *(Kapitány el.)*
A BOLOND *(jobbról)*. Úgy kiáltsz, komám, hogy kiesek az ágyból! Mért vagy olyan mérges! Irígy zsandár, ha részeget lát ... Megállj, hozok egy itcével — hitelre!
LAJOS. Drághfy jöjjön ...
GYÖRGY. A prímásnál, uram ...
A BOLOND. A prímásnál bál van, szaladjunk, komám!
LAJOS. Thurzó csak itt van ... Bornemissza —
GYÖRGY. Fueggeréknél kockáznak uram ...
LAJOS. A kamarások ...
GYÖRGY. Sárkány bírónál olasz táncon ...

A BOLOND. Mi mégis csak a prímáshoz gyerünk, ha nem is híttak, királyom!

MÁRIA. Hol nem mulatnak Budán az éjszaka?!

A BOLOND. A prímáshoz, hallgass rám, komám... míg áll az asztal, nagy tál halikra, szalonnásfánk, zsenge malac, legalább bevágunk! Egy jó falat nem jön a szánkba itthon. Ha időnként nem nyeletnél egy egeret velünk, éhenhalnánk e várban...

MÁRIA *(a bolondhoz)*. Eredj... nem kellesz...

LAJOS. A nádorhoz szaladj át, bolond...

A BOLOND. Követnek, én?! Csiklandozónak?!

GYÖRGY. A nádor nincs Budán.

A BOLOND. Nincs hát! Ezt minden bolond tudja... *(s dalolva)*

»A sánta nádor s felesége
Elhintóztak egy ölelésre...«

MÁRIA. Ki van hát itt? Ki van? Velünk?!

A BOLOND. Csak aki bolond — felségtek s én...

GYÖRGY. A hadnagyok lenn...

MÁRIA. S a halott...

LAJOS *(a bolondhoz)*. Eredj... *(Györgyhöz.)* Te virrasztasz itt...

A BOLOND. Egy bolond megy — kettő marad. *(El.)* *(György is eltűnt a háttérben.)*

LAJOS. Meddig lesz éjjel?

MÁRIA. Légy türelmes... Jöjj ide, mondom...

LAJOS *(leomlik)*. Itt vagyok... Mért meredsz rám így?!... nem akarom...

MÁRIA. Mit akarnál?

LAJOS. A sólyom-lelked érezném most! A szárnyadat, mely fölemel...

MÁRIA. A szárnyam szegett...

LAJOS. Lesujtva még erősebb vagy! Hova fordul-

junk? Kihez? Mit? Szólj... A csillagjós fönn a toronyban... hívom....

MÁRIA. Oh gyermek...

LAJOS. Jöjjön...

MÁRIA *(a Lajos arcába meredve)*. Ősz fejjel gyermek...

LAJOS. Ne nézz így, mondom...

MÁRIA. A csillag vajjon mit jelenthet, nézd!

LAJOS. Ki tudja?! Mennyi! Mennyi!

MÁRIA. Szurokba tüzdelt szikrasor, csak ennyi... A szemem elnéz, messze, túl az égen... A szemem keres, vajjon hol az éjben, sötét vizeken most, hány ezer gálya, komp, sajka, naszád, jön át felénk, Pétervárad alatt, ahogy ég!

LAJOS. Hallgass... Elég... nem... Valaha itt, ez órában épp, Corvin Mátyás a vaskos ajkát kitárva mint egy érckaput, száz olasz hárfással énekelt!

MÁRIA. Királyom, hozzam a lantomat? Daloljak? Hívjam elő mind a kisasszonyokat, lantpengető fehér kezökkel, mondd?

LAJOS *(elepedve)*. Oh!

MÁRIA. Űzzük az éjjelt? Legyünk vidáman? Ne várjunk!... várjunk? Nem?

LAJOS. Kockázzunk... *(Feldönti a játékasztalt.)* Oh!... fogd a karikám, angyal... játsszunk... *(Hajítja a karikákat.)*

MÁRIA. Elejtem mind...

LAJOS. Az agaraim hozzam elő?... kis majmaim... Tinódyt tán, a citerákkal...

MÁRIA *(önfeledten balfelé)*. Hé, Erzsébet... Klárikám, a lantokat!... *(És a régi hangba vissza.)* Az éjben vajjon hol száguldanak?!

LAJOS. A bolondom hívom vissza... egy egeret!... egy egeret hadd nyelessek! *(s mint Mária.)* Hol jönnek mind közelebb?!.. egy egeret!... Amott ni!... Kapóra jössz... kis szürke men-

tés... megállj... hol... megvagy... *(Egy rúgás a fal mentén s már fel is kapta az egeret, farkánál fogva. Zaj.)* Itt vannak!

MÁRIA. Kicsoda?

LAJOS. A két lovas.

MÁRIA. A két futár. Hát mégis várunk?

GYÖRGY *(a háttérben)*. Felséged kamarásai térnek haza a bálból.

A KAMARÁSOK *(egymás közt)*. A király!... *(S eltűnnek.)*

LAJOS. Meddig lesz éjjel, kérdem?! Meddig kell még, hogy árnyaktól féljek? Minden zaj csal... minden hazug... mért kínlódunk itt? Ha tudnám e homályt a nap fényébe vetni, mint egy sötét rongyot nagy tűzön, elégetni! Megmarkolni az éjt, megrázni mint egy nagy köpenyt, lecsapni a reggel elé, mint egy üvegszekrénybe... a holdat a napba taszítni — ha lehetne!

MÁRIA *(remegőn)*. Ezt nem lehet...

LAJOS. Királynak sem?

MÁRIA. Senkinek.

LAJOS. Istennek sem?

MÁRIA. Ezt nem kérdezem.

LAJOS. Oh bár burgundi György ne ment volna el — Sziléziába, uram isten! Itt volna velünk... gyönyörű ember... a sóhajom feléje száll... ő nevelt... szeretett... nem volt anyám... nem is születtem anyától... úgy lettem csak egy hulla után... kövér juhokra emlékezem, vastag kocákra, borjakra, a vérökre! — száz anyám... felvágott hasukban pihentem. György tanított... vívott velem a tornán... oh György! Uram! Burgundi György! Az életed egy hosszú csók legyen! — erre tanított s hozta ide hozzám, Egyiptomból a sok cigánylányt, a tenger mellől a gitánákat...

Mária. Hallgass . . .

Lajos. Meghalni a gyönyörtől — erre tanított . . .

Mária. Hallgass, mondom . . .

Lajos. Te még nem voltál akkor . . . még nem tudtam, ember, angyal, mit jelent . . . ember! hogy legföllebb ha jó, de az angyal szép, hogy ez különbség! . . . szeretlek . . .

Mária. Oh!

Lajos. Hadd felejtsek! . . . Csak így lehet, ha elmerülök benned . . . ha a lelkemet fölhangolom eléd, százféle sípján egyetlenegy sikolynak . . .

Mária. Szólj!

Lajos. Szeretlek.

Mária. Későn . . . nem?

Lajos. Ami még van szívem, sebekben van, s annál forróbb, hogy a vére ömlik . . . Ami vágy s öröm hevítene még, lásd, mélyebb még, hogy oly alázatos . . . Mint egy utolsó szőlőfürt a tőn felejtve, a nap hevére hagyva, nagy szüretek után, úgy vagyok itt, aranyba fonnyadtan, még becsesebb talán. Utolsó csillag leomlott egekből, csak úgy világít, letördelten, lezajlott ünnepekre vissza — vak kavics s gurul tovább . . . Utolsó mécs egy kialudt pokolban, az vagyok én — szánj meg engemet!

Mária. Engem a császár nevelt, a fivérem, Charle-Quint! Szívemben nincs szánalom, csak fény!

Lajos. Ne nézz le engem . . . nem vagyok Charle-Quint, igaz . . . ki vagyok? mi? ifjú? öreg? ostoba? tudós? bölcs mint Chrysostomus, versíró mint Aretino? nem! Nem jártam Bolognába', nem törtem a fejem Wittenbergában sem, Mirabilibust olvastam csak! hát érdemes? Mit láttam? utaztam-e . . . hol voltam? Fehérvárott a templomban, Prágában mikor koronáztak, Bécsben mikor megesküdtem veled! . . .

Nem vagyok Charle-Quint, igaz ... ki vagyok? A vágyaim mind királyilag születtek ... oh hallgass csak ... szerettem volna ... mint meghajszolt lovak ahogy isznak, egy láncos kútból, egy várudvaron, kidagadt orrlyukkal, ahogy szíjják a vizet, úgy szerettem volna fölinni magamba, hosszan, soká, az életet! ... Szerettem volna zord fegyvereket, mint egy acélban zúgó erdő ha megindul, sok ezüstöm ha volna, selyemzászlókkal egy nagy sereget, száz sólymot karikán, aranyból szemétdombot az udvaromon, hogy Szapolyait látnám benne, mohó csőrével, tolvaj kakasom! Szeretném, ha a királyné menne, mint egy agáthídon, nagy sások között ... ha körülötte mind a sok kis Ludovicus, aranyfátylakba, kék selymekbe, fehér brokátba mint a sok tulipán Hollandiába, úgy nyüzsögne a sok törpe, sok gyermek! Nem vagyok Charle-Quint, igaz ... ki vagyok? ez éjszakát nézd, angyal! az utamon! — mártírjai a sötétnek úgy esnek el vak odvakban odalenn, mint aki fenn, a nap korongján égne el! Ki vagyok e homályban, nézd, elveszve! az Úr hét sebére! micsoda gyöngy ez, nézd! a koronáról hullott-e le? e verejték a homlokomon?! Nem vagyok Charle-Quint, igaz ... a Dobzse fia! lehetnék több? amint így itt vagyok?! Egy pápa fattya, csonka gyermek, nyomorult ember, de nagy! mégis! nagy! körülöttem nézd! szó, beszéd, hang, mozdulat a rémületbe dermed, rongy sarum alatt meginog a föld, egy egész világ megrendül — *(Moraj.)*

MÁRIA. Hallgasd csak ...

LAJOS. Hát nem!

MÁRIA. A két lovas!

LAJOS. A két futár . . .
MÁRIA. Hallgasd . . .
LAJOS. Hát nem ! Nem akarom ! Nem igaz !
MÁRIA. Hallgasd !
LAJOS. Az éjszakát felöklelem . . . Küzdök !
MÁRIA. Küzdesz ?
LAJOS. A két lovas csak árny ! Álmodol !
MÁRIA. Ki az ? !
LAJOS. Ki az ? !
BÚCSÚSOK *(kívülről és énekelve).* »Szent szíve Jézusnak —«
LAJOS. Búcsúsok mennek . . . Virrad !
MÁRIA. Hallgasd csak . . .
LAJOS. Egy szekér zörög . . .
MÁRIA. Fegyverek . . . *(Zaj kívül.)*
LAJOS. Betámasztatok minden kaput . . . ablakot . . . a szél ne érjen, egy hang ne jusson el ide . . . Eredj ! Aludj ! Az álmod inkább ! kiálts ! inkább ezt . . . jöjj . . . feküdjünk le . . .
MÁRIA. Hallgasd csak . . .
LAJOS. Félek ! s nem akarok félni ! nem bírom a félelmet . . . érted ezt ! . . . Eredj ! Aludj !
MÁRIA. A két lovas !
LAJOS. A két futár ! Eredj . . . eredj mondom . . . *(A háttér felé.)* Georgius !
GYÖRGY *(a háttérben).* Szapolyai csapatja tart haza . . .
LAJOS *(az ereje legvégén és gyorsan s titkon Györgyhöz).* A két Bakics ha jön . . . a két lovas . . . ott fogják le az őrségen . . . ott tartsák lenn . . . nem mozdulnak, amíg itt egyedül nem leszek . . . Megállj . . . magam megyek. *(Leszalad a lépcsőn.)*
MÁRIA *(ugyanakkor balfelé sietett).* Erzsébetem . . . itt vagy . . . ébren. Szaladj le az őrségre, szívem . . . két futár ha jön, hogy tartsák ott . . . ezt rendelem . . . amíg én itt egyedül nem leszek. Majd akkor hivatom . . .

ERZSÉBET *(balról s remegőn).* Asszonyom . . .
MÁRIA. Eredj . . . szaladj . . . a lábad megkövült, vagy mi . . . a kis lépcsőn eredj . . . a király meg ne lásson . . .
ERZSÉBET. A kis lépcsőn . . .
MÁRIA. No mi? Micsoda rémület? félsz . . . sötét van a lépcsőn . . . fogd a fáklyát . . . mi lelt . . . vadkacsa . . . ijedős . . . Magam megyek . . .
ERZSÉBET *(rémülten).* Nem mozdul felséged . . . nem szabad . . . nem engedem . . .
KLÁRIKA *(balról).* Asszonyom . . .
DOROTTYA *(balról).* Asszonyom . . .
MÁRIA. Mit jelent? Boszorkányok tánca . . .
KLÁRIKA. A kis lépcsőn mint egy páncélos kísértet les —
KATALIN *(balról).* Oh asszonyom . . . Jankó gróf . . .
MÁRIA. Szapolyai?!
ERZSÉBET. Itt van már . . . itt van . . .
A TÖBBI HÖLGY *(az ajtó irányában).* Oh!
MÁRIA. Hogyan?!

(Az ajtó félszárnya nyitva maradt s a függönyön át, a félhomályban, egy páncélos kísértet ezüst fénylése dereng.)

ERZSÉBET. A sisak világít . . . a páncél . . . látja? . . .
MÁRIA. Tündérmesék!
KLÁRIKA. A függöny mögött . . .
A TÖBBI HÖLGY. A függöny mögött . . .
MÁRIA. Hogyan?! Igaz?! A szobámon át . . . Oh arcátlan! *(Szapolyai a küszöbön.)* Hogyan merészel kegyelmed? . . . *(Erzsébethez.)* Az őrségre mondom . . . Eredj . . . sápadt virág . . . te is . . . te is . . . Hogyan merészel kegyelmed?! Haramia, ki kilesi az éjt . . . *(A hölgyek mind el.)*
SZAPOLYAI. Oroszlán, ha otthagyja az odvát . . .
MÁRIA. A nagy beszéd! Patkány lapul meg titkos

úton ... Jankó gróf! Megtiltom ... Egyedül vagyok ...

Szapolyai. E vasat rajtam tépjem szét?!

Mária. Itt voltunk ketten, a királlyal az imént ... miért —

Szapolyai. Hitemre! Jöttem vón elébb ... ha nem sír itt két gyermek ...

Mária. Két gyermek! Gyáva! Még így is csak a gyöngébbhez merészel ...

Szapolyai. Számomra itt van az erősebb ...

Mária. Nem fog csalódni kegyelmed, félek ...

Szapolyai *(felindultan)*. Számomra asszonyom ... poklok fényére! nem vagyok cselédje csak felségednek, mondom ... A császár nem látta Frankfurtban, szent trónja fellegéből, a térdemet behajtva ... soha, senki ... nincs trón a világon! csak Isten legfölebb ha látta s felséged szemevilága!

Mária. Csodák csodája! Mélyre hajolsz, hogy magasra törj! Ki engedte, hogy erre jöjj?

Szapolyai. Az utam vakmerő, lehet ... felségedhez jöttem ... felségedhez csak! A királlyal semmi dolgom. S ez itt az útja —

Mária. Oh!

Szapolyai. Nincs más!

Mária. Van!

Szapolyai. Hadd halljam!

Mária. No de ki hívta ide kegyelmedet? ki parancsolta fel, ide? én? a király? nem emlékszem, hogyan?! Kegyelmed a király jobbágya ... ha felvesz minden páncélt és sisakot magára, csak Jankó! a szepesi gróf! erdélyi vajda! medve a hegyekből, vadállat! semmi más! Ami haszon, teli kalász volt körülöttünk, mind kegyelmed aratta. Amink csak van, erdő, mező, rét, bánya, város és falu, mind kegyelmed falta

föl ... fuvar, adó, hídvám és sarc, ami csak van, ami a királyé! az enyém! hegy és völgy, mind kegyelmed tartja zálogon, nem? a koronáig mindent, aminek húsa, vére, zsírja van! Ami gáncsvetést terveltek itt, ami cselt szőttek s törvényt ellenünk, a király ellen, igen! ami hadakat kergettek föl Rákosról e várablak alá, Hatvanban amint fölbujtottak fűt-fát, minden lelket ellenünk, amint marakodtak, véres fogakkal a királyi jogok koncain, — mind kegyelmed szőtte, fonta, hozta, kergette s rabolta, Werbőczyt kinevelte, mint egy részeg trubadúrt ellenünk! Szűz Máriára! mindegy! százszor annyi gazság ha volna, — a hangom elfúl, hogy a fülét átszaggassa — mégis csak jobbágy kegyelmed, dacos tót! legfölebb hűtlen, semmi más!

Szapolyai. Oh asszonyom, hogy jobban tessem ... E néhány szál gyopárt magam tépdeltem, amint jöttem a Kárpátokon ...

Mária. Nem rendeltem e virágokat ...

Szapolyai. Erdélyből most érkezem ...

Mária *(remegőn)*. Oh értem ...

Szapolyai. Kelyhökben egy-egy gyémántkő ...

Mária. Nem rendeltem, mondom ... Hol a király ...

Szapolyai. Előlem bujt el tán — álomkirály! ...

Mária. Oh gaz! lator! az öklöm ni! *(S már lesujt rá.)*

Szapolyai *(harapna)*. Asszonyom ... *(S az átmenet egy sóhajjal.)* Hadd nyújtom föl tündöklő virágjaim ...

Mária. Ha Erdélyből ily sietve jön, éjszaka! betör ide ... mit tud kegyelmed, szóljon, ha e virágok közt elkúszott ide ... Itt van kilesni e nyomort ... hogy megragadja, amit nyújt e perc! no lám, izzó fulánkja különb virágot perzselne le, úgy-e? Micsoda éjjel ez, tudja ... mindenki

kémje, lenn, fenn, a havasok csúcsáról ellátni messzire. Kegyelmed tudja, mit sodor ez éj ... leszállott rögtön, mint esett baromra ... itt van, igen! itt jön, titkon a szobámon át ... ez az útja, mondja ... van egy más, mondom — Pétervárad ég!

SZAPOLYAI. Hadd égjen! Kedvemre! Szeretem a nagy tüzet!

MÁRIA. Háromszázezren, akik átkelnek a Dráván!

SZAPOLYAI. Még nem elég, hogy letiporjam ... Szeretem a sok fejet, ha kaszálhatom ... ha gázolhatok ben', a vért!

MÁRIA. Részeg kegyelmed?! Őrjöng?!

SZAPOLYAI. Csak a szívem ver e vas mögött ... Menny és pokol minden tüzét elönti bennem ... hitemre! magamban fönn, silány téli éjjeleken, kigyulladt agyamra a havat hordták csatlósaim... A kardom vasát haraptam ... a szepesi vár falához, mint a kos, verdestem a fejem ... Nem kúszok, mint kígyó! a lépteim mind súlyosabbak ahogy jövök, hallgassa csak ... de mint a rab, úgy hullok le ide ... felséged tudja —

MÁRIA. Mit tudok én?

SZAPOLYAI. Felséged tudja, szeretem!

MÁRIA. Oh hadd kacagjak, mondd! »felséged tudja, szeretem!« felséged többet is tud ... oh zord szerelmek Jézusom! ... ha mint a sas, röpülne a kakas! Ami becsvágy van kegyelmedben, számítgatás, bűn igen, ami nagyravágyás! ezt mind tudom ... A király nővérét akarta, nem kapta meg ... most engemet ... fölkúszna a trónig! az ágyamig! engemet! hogyan?!

SZAPOLYAI. A király fölött átok s romlás lebeg!

MÁRIA. Nem hallom már — nem! üres beszédek ...

SZAPOLYAI. Csak én élek itt, csak *én* vagyok s felséged ...

MÁRIA. Nem, Jankó gróf, nem, e reggelre, mely ébred —

SZAPOLYAI *(harsány)*. A sisakomon!

MÁRIA. Nem, itt már nincs hangja a szavaknak, nem! ... itt rámtörhet kegyelmed, mint a vad, itt fúrhat kegyelmed egy olyan gödröt, mint a pokol, gyújthat olyan tüzet, mint a gyehenna, emelhet kupolát, mint az ég, harsoghat, mint az orgona, jöhet akár egy kulcslyukon át, hozhat gyémántból virágot, a Tátrát magán a vállán, itt csak egy út van a szívemhez —

SZAPOLYAI. Hadd halljam —

MÁRIA. Halj meg a Dráván értem!

SZAPOLYAI. Talán!

MÁRIA. Neked van hadad, Jankó, fegyvered, aranyad, hatalmad, egész Erdély fölkel mögötted —

SZAPOLYAI. Mint a nap! A hegy kigyúl, a föld megreng, a völgy felcseng mind! zengő katlan! Jézus nevétől! ha akarom!

MÁRIA *(fuldoklón)*. No lám ...

SZAPOLYAI. Negyvenezren, ami százezrekkel fölér ...

MÁRIA *(nyugtalan)*. No lám ...

SZAPOLYAI. Megindulnak mind ... egy szavára, asszonyom ...

MÁRIA. Egy szavamra? Melyik az?

SZAPOLYAI. Igérje meg ...

MÁRIA *(nyugtalan)*. Itt van a törvény minden szavamon túl ... A törvény, Jankó! Kegyelmed köteles ...

SZAPOLYAI. Törvény ha van, sipongva szól, a harsonáim hangja alatt ... Hallom én ezt a havasokon? látom-e lenn a betűk szemetét, számlálom-e a férgeket? Engem nem köt törvény ... én *én* vagyok ... több! mint hogy másodiknak kullogjak egy árnykirály mögött ...

Mária. Oh Uram a mennyekben! ...

Szapolyai. A fejem magasb a vállamon ... keményebb is ... meghajtani, nem! mint a gránit odafönn, úgy kell hogy összetörjön! ...

Mária. Oh Uram!

Szapolyai. A bölcsőm ott ringott sasfészkeken, a szemem úgy tapadt oda vad hajnalok máglyáihoz, hogy nem lát mást, csak tüzeket ... Határ nem köt, nincs sorompó az égen, az utam szabad, úgy gurulok, mint a mennydörgés a végtelenben ...

Mária. Oh Uram, hallod ezt?!

Szapolyai. Negyvenezren ha megindulnak ... rettenetes harcosok mind ...

Mária. Úgy induljon kegyelmed, hogy egy szavát ne halljam! ...

Szapolyai. Igérje meg —

Mária. Úgy induljon, némán, mondom ...

Szapolyai. Igérje meg ...

Mária *(a végsőkig)*. Mit ígérjek?

Szapolyai. A Dráván odalenn háromszázezren állanak. Nem sok, mondom, félhold kutyái, a fogukat kiütni sorra, a nyelvüket kitépni, ennyi csak — egy kardcsapás ... ki teszi meg? ki indul itt? kicsoda? ki van? De Burgiónak száz aranya ... a nemesség ha mozdul is! ... Budán mulatnak ... a királynak egy halottja van a házban, felségednek itt vagyok magam ... Parázs harc, jó szaga van! mindegy! lehetne jobb! a vér magasb — megyek. De ha csillagom úgy térne meg, fénylőn e zord játékból, amint bízom benne ... ha lobogóim alatt visszatérek, tündöklőn a vértől, mint a kereszt hercege ... ha felséged selyemtopánjához úgy gurítom oda, hogy rothadt virágot aki szebbet látott, a sok pogány fejet, — nagy sárga rózsák vérbe-

fagyva ... ha a király nem lenne többet s a trón —

Mária *(a végsőkön is túl)*. Itt most már megálljon kegyelmed ...

Szapolyai. Nem! Végigmondom ...

Mária. Megálljon! ...

Szapolyai. Ha a trón —

Mária. Melyik Isten sujt le itt a király fölkent fejére, mutassa meg kegyelmed!

Szapolyai. Ha elsöprené a vész ...

Mária. Halandó kéz nem érhet hozzá ...

Szapolyai. Nem-e? ki tudja?!

Mária. Elég! Elég! Jankó! ... A király ... a király ... *(Mert látja már.)*

Lajos *(a középről)*. Oh, reggel! Jankó gróf ... mi ... hogyan?!

Mária. Elkábulok ... szívem légy —

Lajos. Megvívnál velem ... itt rögtön ...

Mária. Én hivattam ...

Lajos. Egy tornát, Jankó!

Mária. A Drávához indul ... ott lesz ... beszéljen kegyelmed ...

Lajos. Reggel van! A kardodat! Védd magad! *(A kard.)*

Szapolyai. Pokol! Türelmem fogytán ... *(A kardjához kap.)*

Lajos *(megdöbbenve)*. Oh! *(Egy perc.)* Csak úgy vívhatsz velem ... a királlyal, hogy én küldöm el a lelkedet ...

Szapolyai. Tegye el felséged e kardot ... Az acél fényére minden tagom reszket ... fejembe vér tolul ...

Lajos. Eredj ... eredj ... Az éj elmult ... A nap! A nap! nem jöttek ... nem! A Duna partja, nézd, a nagy föveny, mint oroszlánbőrök kiterítve, nézd!

MÁRIA. Reggel van!
LAJOS. Nem jöttek! Mind énekeljen!
MÁRIA *(balfelé)*. Erzsébet!... Klári... a lantokat! Mind jöjjetek... mind...
LAJOS. A bolondom!... az agaraim, a majmaim... egy egeret nyeletnék csakugyan! Az egész háznépe, palotások! Jankó, megállj... te is maradj... a táncosok is hazatérnek... *(Udvari nép jön föl a lépcsőn.)*
A BOLOND *(is megjelent s a táncosokhoz)*. Mit hoztatok a prímástól, kérlek.
LAJOS. Mind zengjen! Reggel van! Nappal! Aludni fogok! *(Egy nagy leplet csapva át magán, ledőlne már a padra.)*
MÁRIA. Hol kezdjem? *(Már a lanttal a kezében.)*
LAJOS. Fenn!

(S már itt vannak az ablak mentén, Mária körül, a négy hölgy, mind lantosok, s mind egyszerre fölzengenek, egy éles lantpengésben.)

LAJOS. A nap mint egy véres ostya az égen! *(Egy második lantpengésre.)* Csend!

(És már az ének.)

MÁRIA *(a négy hölggyel együtt énekelve s lantpengetve)*.
Oh aranyszivű Máriám, oh Máriám! oh Máriám!
Oh adjad rám fehér ruhám, fehér ruhám,
Oh áldjad meg a koronám, a koronám,
Az ujjamon kis karikám, kis karikám,
Oh aranyszivű Máriám, oh Máriám! oh Máriám!

(Zaj. Mozgás.)

LAJOS *(felriadva)*. Ki az? Ki zavar? Ki mer?...
HANGOK *(a háttérben)*. Ki az? Ki az?
EGY HANG *(kívül)*. A két lovas...
EGY MÁSIK HANG *(a lépcsőn)*. A két futár...

(Harsonák.)

Lajos. A két lovas ? !
Mária. A két futár ? !
Lajos. Nem megtiltottam ? !
Mária. Megtiltottam !
Lajos. Te is . . .
Mária. Én is . . . .
György. A két Bakics . . .
Szapolyai. A véres kardot hordozza Budán !
Hangok *(egy csoport, egyszerre)*. A véres kardot !
Egy másik csoport. A véres kardot !
Szapolyai *(közeledve)*. Asszonyom ! . . .
Mária *(a hölgyekkel s ez most már egy más hang, egy más lant, egy más kéz, a húrokon remegve)*.
Oh aranyszivű Máriám ! oh Máriám ! oh Máriám !
Lajos. A véres kardot hordozzák Budán . . .
Mária *(és a hölgyek)*.

Oh adjad rám fehér ruhám, fehér ruhám,
Oh áldjad meg a koronám ! a koronám !
Az ujjamon kis karikám ! kis karikám !
Oh aranyszivű Máriám, oh Máriám ! oh Máriám !

(Függöny.)

MÁSODIK FELVONÁS.

(Díszlet mint az első felvonásban.

De most süt a nap és Szerémy György mellett, a jobboldali padon, maga a nagy Velius ül, Ursinus Velius a költő, egy harmadik szerzetessel, aki a királyné gyóntatópapja, Conradus Cordatus. Szemben velük, egy törpe széken, Menyhárt csillagjós foglalt helyet, inkább tolakodó mint szívesen látott bajtársképen, az egész testét elöntő palástban, az égi szférák hímzett csillagrendszerével s egy cukorsüveggel a fején. Tisztes távolban balról, ugyancsak egy ilyen törpe széken, a Bolond próbál dörgölődni e szerzetestársasághoz, sok ambícióval, bár sikertelenül, és keserű ellenszenvvel a csillagjós iránt, akit szigorúan ellenőriz s rögtön leint mindenik szavánál.

A királyi szék most balról áll, egy másik skarlátszínű mellett, mely Corvinusé lehetett, s intakt őrzi, a feslett támlába szőve, az aranygyűrűs madarat. E széken ül most Bornemissza János, gyönyörű aggastyán, a kardjára hajtott ősz fejével. Göndör haja mint a husvéti bárány gyapja, gazdag, selymes, Michelangelo-szerű, ha angyalokat ősz hajjal festett volna . . .)

GYÖRGY. Oh Velius, talán nem látunk soha többet. Úgy tűnik, meghal az Idő maga.

MENYHÁRT. Ez Chrysostomus gondolata !

A BOLOND *(Menyhárthoz)*. Te hallgass, te ragyabunkó!

CONRADUS. Isten él! S a költő —

GYÖRGY. A költő Velius —

CONRADUS. Világot gyújt a mély idők homályán!

GYÖRGY *(Veliushoz)*. Különb vagy mint Erasmus...

VELIUS *(egy leheletben)*. Oh ne mondd ezt...

CONRADUS *(Veliushoz)*. Rómába mégy most Wellenburggal...

A BOLOND *(elepedve)*. Rómába!

GYÖRGY *(Conradushoz)*. Nem felel... nézd csak...

CONRADUS *(izzón)*. Van-e Luthernek jövője, mondd...

A BOLOND. Megmondom.

CONRADUS *(Györgyhöz)*. Mért hallgat?

GYÖRGY. Ne zavarjad. Nem ismered ez ébrenálmodást, mikor a végtelenhez mint szent ostya úgy tapad a gondolat. Hol vagy, Ursinus? Mit érzesz? Mit élvezel?

VELIUS. Benső tüneményeket.

A TÖBBIEK *(mind egyszerre)*. Tünem —

VELIUS. Ami a léleknek gyönyöre van, emberi szó nem mondhatja meg!

A BOLOND. Góliátra! nem!

MENYHÁRT. A csillagok nagy útja odafönn...

A BOLOND. Te hallgass, mondom, te csillagbolhász...

MENYHÁRT. A csillagok nagy útja —

A BOLOND. Tágas út a pokol útja!

MENYHÁRT. Hess! hess! bolond!

BORNEMISSZA *(dühös)*. Kegyelmed csak kuruzsló, igaz... kegyelmed nem Velius, hazug! Kegyelmed ránkjósolta virágos szüretnek az egész csillagos eget, mikor itt alattunk megnyílna a föld, mikor — *(A hangja elfúl.)* a pokolba kegyelmeddel!

MENYHÁRT. A tudományszomj, nagyuram, bevallom, elvinne akár a pokolba is, ha úgy mehetnék,

mint Orpheus, hogy vissza is térjek onnan... *(Felállott volt.)*

BORNEMISSZA. Vissza?!

A BOLOND. Nincs ennél könnyebb, Menyuska, igaz?

BORNEMISSZA. Nem eresztik vissza!

A BOLOND. Csak korán kell indulnod, hogy estére ismét itt lehess. Kámzsát se végy, palástot se, mert nagyon meleg van ottan.

MENYHÁRT *(nagyképű)*. Hogy képzeli a poklot, Velius?

A BOLOND. Oh, az nagyon szép lehet! Egy nagy tornác előbb, egy nagy falú, de te csak mégy egyenesen! Egy nagy terem, égő zsarátnok ívelésben, vörösmárványnak néznéd, de az mind tűz és parázs, karbunkulus és rubintkő-szikrázás, mint mikor Visegrádon a nap átragyog a koronán! *(És közben kifelé tuszkolta Menyhártot.)*

MENYHÁRT *(távozóban)*. Hess! hess! bolond!

A BOLOND. Csak egyenesen —

MENYHÁRT. Terem bolond, ha nem vetik is — *(Eltűnik.)*

VELIUS. A királynétól búcsúznám, Conradus.

CONRADUS. Itt rögtön... a kápolnába menet...

GYÖRGY *(Veliushoz)*. A szépségnek vannak-e mártírjai vajjon?

VELIUS. Mint a hitnek.

GYÖRGY. Oh a szépség! Hol érhető közel?

VELIUS. A fájdalomban!

A BOLOND. Nincs létra, amely vinne föl! Bolondnak bú járása, kár a társa, a világ gurul lefele a hegyről... dél van! ebédünk nincs! de az mind zabál a sok hajdunép odalenn, aki az urakkal jött, harcos, huszár, perestoldó, duhaj, hadnagy, deák és cseléd — vadkant zabál áfonyával mind! úgy hozták magukkal a sok szőrös vadat, tulkot, fácánt, húrosmadarat egy sor szekéren... azoknak van! de van ám

az uruknak, hogy fúljanak belé ... Bocsánat, túljár a szám, elragad a szó, a sok szárnyas szó, szavak szárnya, szárnyak szava mint zablástul a ló! — a tengerpartra jártam iskolába, a mesterem Camillo Quarnero! a pápa udvaribolondja, merő rózsaszínben, mint egy nagy pillangó. Ez nem fürösztött kopókat kétszer hetenként mint én, nem őrzött kis majmokat, mégis tudta, hány bolha megy egy fontra ... tudta. Nem rágott madzagot ángolna helyett, ócska mellényt se evett pástétomnak soha, se egeret — havi kilenc dukát fizetése volt! S csiszolhatta a retorikáját, a Coryciana kerti ünnepélyein! E napfényre! Rám se hederít a három barát a bolhalajtorjában.

Egy apród *(középről)*. A királyt várják az urak odalenn!

György *(Bornemisszához)*. A király virrasztott az éjszaka, nagyuram!

Kapitány *(középről)*. A királyt!

Bornemissza. Várjanak!

A bolond. Várjanak!

Bornemissza. A király régebben vár az urakra! Tíz éve vár!

A bolond. Fel is kopott az álla!

Bornemissza. Alszik a király!

Kapitány. Dél van! *(Zaj kívül.)*

Bornemissza. Ki merészel?

Apród *(a háttérben kifelé szólva)* : Csendesen! *(És el.)*

A bolond. Mit dél! este! reggel!

Bornemissza. Vízkereszt ha van!

A bolond. A király alszik — ez kívül van időn.

Bornemissza *(a bolondhoz)*. Hajnalban fölvert a kard!

A bolond. Egy kis majmom meghalt. Volt egy másik halott is a házban ...

Bornemissza *(a kapitány után, aki távolodott).* Megálljon, kegyelmed! Az éjszaka, kegyelmed, részegen állt a király elé! Hogyan?! Nem fér a fejembe, rongy martalóc... Ha nem volna e szablya nemesb acél —

Kapitány. Bízzon a sorsomra, nagyuram, engemet!

Bornemissza. A hóhérra!

Kapitány. Az időm letelt. Ittam, vége, a kupámat összetörtem az asztal végibe... A szomjam perzsel.

A bolond. No lám!

Kapitány. Vérre! Estére megyek egymagam, egy szál fegyverrel a végvidékre. A lovam felnyergelve már... A keresztet felvettem. *(Megmutatja.)*

Bornemissza. Kutya! *(Elfúl.)*

A bolond. Rászáll a düh az epéjére, nem jó az, öreg Bornemissza!... Négy királyt szolgált nagyuram, hagyjon valamit az Istennek is... No egy kockát velem, a jobb kedvére, mókus... *(S már fölkapta a serleget.)*

Kapitány *(a bolondhoz).* Velem! Hét török fejére, mielőtt levágnak!

A bolond. Kegyelmeddel nem kockázom. Kegyelmed már adós egy halállal a királynak! *(S ismét Bornemisszához.)* No vesse, apuskám... Vak kocka!... No újra...

(A kapitány elmegy. Velius előtt leomlik, mikor ez fölmutatja a feszületet.)

A barátok. Isten kísérjen.

A bolond *(kockázva).* No de mire?!... Megálljunk. *(Ebben a pillanatban, balról, Lajos király.)*

Bornemissza. Oh felség... királyom...

Lajos. Jó reggelt... Jó napot... Nem tudom —

A BOLOND. Csak beszélj bátran, komám ... A nap ragyog!

VELIUS. Cordatus! ...

LAJOS. Az ég borult, úgy látom. Ki van itt? Ki? ... Akárki! nem bánom ... nem bánom már! A szívem kő, jég! nem érez ... A kapitányod mind részeg, Bornemissza! Eredj!

BORNEMISSZA. Nem megyek! *(Térdre omlik a király előtt.)*

APRÓD *(középről)*. A királyt várják az urak!

LAJOS *(heves és ingadozó)*. Nem! Nem! igen ...

MÁRIA *(aki megjelent volt s ajkbiggyesztve most)*. Az urak ...

HADNAGY *(középről)*. Felséged tanácsa!

LAJOS. A tanácsunk, Mária! Nem volt itt egy lélek az éjszaka! A két lovas ... A két futár ...

EGY MÁSIK APRÓD *(középről)*. A királyt várják az urak odalenn ...

LAJOS. Ezer pokol!

BORNEMISSZA. Ha mozdulhatnék ...

MÁRIA. Most megyek a kápolnába. Addig várnak. Erzsébet! Klári!

LAJOS. A fejem forog ... Ne térdelj itt ... mért is keltem föl? ... egy nyugodt napot! ...

A BOLOND. Te ülj le szépen a trónodra, koma, amint az illik a királynak.

CONRADUS. Asszonyom ... *(Egy mozdulattal Veliusra.)*

ERZSÉBET *(balról)*: Jaj, itt vagyok!

KLÁRI *(mögötte)*. Itt vagyok!

VELIUS *(Máriához)*. Felségedért az Úr kegyét könyörgöm ...

MÁRIA. A királyért imádkozz, Velius!

VELIUS. A császárnak mit szólhatok?

MÁRIA *(egy mozdulattal)*. Meghajlok ...

VELIUS. A szentatyának, ha Rómába érek?

MÁRIA *(felhajtva a fejét).* A szentatyának a szemébe nézek . . .

VELIUS. Oh e könnyek ! . . .

MÁRIA. Isten veled. *(Elmegy a hölgyeivel.)*

VELIUS *(szerzetestársaihoz).* Elválunk itt . . .

GYÖRGY. Mi kísérünk . . . *(A háttér felé mennek, ahol De Burgio megjelent.)*

A BOLOND. Oh én is megyek . . . megállj csak . . . ha megengeded . . . Irtam egy levelet Quarnerónak . . . pénzért írtam neki ! oh ! egy szép levelet ! ha elviszed ! . . . *(Tudniillik, megvonulva egy sarokban, néhány sort firkantott egy tekercs papirra s most együtt tűnik el középről, a szerzetesekkel.)*

LAJOS *(Bornemisszához).* A fejed ősz mint az enyém . . . fehér . . . ülj ide mellém . . . nem haragszom . . . két öreg ember . . . hogy vagy mindég ? . . . Enni tudsz-e jól ? fogad van-e még ?

BORNEMISSZA *(leült Lajos mellé).* Mind megvan.

LAJOS. Nekem kettő hiányzik itt . . . A szemed jó-e ?

BORNEMISSZA. Vadászom . . .

LAJOS. Én olykor már elhibázom a sast . . .

BORNEMISSZA. Királyom !

LAJOS. Aludni tudsz-e *(Epedőn.)* — aludni ! Aludtál ez éjjel ? Hallgass . . . Szapolyai elment-e vajjon?

BORNEMISSZA. Itt van Budán. A nádor is megérkezett . . .

LAJOS. Nem bánom . . . öreg . . . öreg . . . szeretőd van-e még ?

BORNEMISSZA. Az első éjjel az enyém még, ha mennyegző van Berzencén . . .

LAJOS *(akit ez nagyon érdekel).* Ne mondd ! . . . *(Egy pillanat s egy más gondolat.)* Várj csak . . . az anyámat ismerted ? . . . szép, nagy, halovány, igaz ? *(És reszkető kézzel a nyaklánca medaillonján,)* Itt van . . . nézd csak . . . francia . . . az

álla mint egy szív ... pontosan mint egy szív az álla ... igaz? az apám itt mellette, nézd csak, mint egy kis farkas ... nagyon bús farkas, nagyon bús ... Az apámról mesélj valamit — drága Jagelló! az apámról ... csak azt mondta dobzse mindenre, igaz? mikor az anyám meghalt, még búsabb lett, igaz? ... és csak kérdezte a csillagjóstól, vajjon én megvénülök-e a trónon — *(Egy kis kacagással.)* úgy lett, ahogy kívánta! igaz? oh apám! anyám! szent szüleim! *(Egy csók a medaillonra.)* oh atyuskám! atyuskám — a tiéd sem él már ... hát persze, hogy nem ... nincs gyereked mint nekem .. neked se — két öreg ember ... igaz? *(Sír. Zaj odalenn. A háttérben Burgio újra megjelent. És a várnagy is jön, Kajári-Furkó.)* Hát nem! Nem akarom! Mért zavarnak? Nem akarok látni senkit ... *(S újra Bornemisszához.)* Dalolni tudsz-e? Ezt tudod-e: *(S dudolva.)* Oh aranyszivű Máriám, oh Máriám, oh Máriám, Oh adjad rám fehér ruhám ...

BORNEMISSZA *(miután igenlőleg bólintott a fejével).* Oh adjad rám fehér ruhám, fehér ruhám! *(S most együtt éneklik ketten.)* Oh áldjad meg a koronám, a koronám!

VÁRNAGY. Az urak, királyom ...

LAJOS *(nagyon mérges).* No de nem!

BORNEMISSZA *(dühös).* E vén kardra! Szétverek —

LAJOS. Hé, muskétások!

BURGIO *(Bornemisszához, aki a háttér felé sietett).* Megálljon, nagyságod ... felséged hívta össze, úgy tudom, a tanácsot ... *(Egy csomó írással a kezében.)*

LAJOS. Én hívtam? ... igen ... én ... meglehet ...

BURGIO. Jobb nem váratni ... Minden perc végzetes —

LAJOS. Mária nem jött be még? ... *(Bornemisszához.)* Nézd csak meg ... szólj be érte ... már meggyónhatott ... jöjjön ...

BURGIO. A királyné a kápolnában ... ki zavarhatja ott? ...

LAJOS. Egyedül itten ... nem —

BURGIO. Én itt vagyok, felségeddel ...

BORNEMISSZA. Én itt vagyok királyom ...

LAJOS. Mária ... *(Távolodik.)*

BURGIO. Egy szavam ha lehetne ...

LAJOS *(nyugtalan)*. A sok írása De Burgio? ...

BURGIO. E néhány levelet sürgősen ...

LAJOS. Hadd látom .. *(Átveszi.)*

BURGIO. Égető szükség, hogy megírja felséged ...

LAJOS. Megírjam ... igen ... oh be hosszú levelek és mennyi! *(Olvasgatva.)* »V. Károly őfelségének ...« Mind segélyért szól.

BURGIO. Teljesen kész szövegek ...

LAJOS. Oh ez Brandenburgnak! látom! Ferenc királynak ... VIII. Henriknek Angliában ...

BURGIO. Felségednek csak le kell hogy másolja ...

LAJOS. Mennyi! Mennyi! Micsoda munka!

BORNEMISSZA. Elvégzem én, ha megengedi ...

LAJOS *(lapozgatva az írások közt)*. Montmorency, Lautrec hercege ...

BURGIO *(Bornemisszához)*. VIII. Henriknek nem írhat nagyságod, bármilyen jó szíve is van ...

BORNEMISSZA. A király helyett! a király aláírja, én csak másolok ...

BURGIO. Ezt csak a királynak lehet — trónoknak, sajátkezűleg! ...

LAJOS *(rezignált)*. Hát persze! persze! De mennyi munka, mennyi könyörgés!

BORNEMISSZA. Ahelyett hogy győznénk, segélyért könyörgünk ...

Burgio. Hát győzzön uram, Bornemissza! Magam se kívánok egyebet!

Lajos *(Bornemisszához)*. Eredj, szólj Máriának. Majd ő leírja. Az írása szakasztott olyan, mint az enyém. Mit tudja azt VIII. Henrik, hogy ki ír itten...

Bornemissza. Mit tudja, igaz!

Burgio. Felség...

Lajos. És felesleges... és késő és... és hiába is! és... nem írtunk-e már és hányszor! és menynyit! a karom leszakadt... nem írtunk-e már széltében a világnak, a trónoknak mindenütt... fegyverért, pénzért, ruháért, kenyérért mint a koldusok! Mind csak ígért és semmit sem ad... még a brandenburgi is cserbenhagy... barát, rokon... Mind csak szájtátók e küzdelemben... csak hagynak itt bennünket elveszni! Hát vesszünk el! Nem bánom!... nem írok... nem kell... nem akarok! *(S eltépve a papirokat.)* itt van! elég! Charle-Quint, Angoulême, Alançon, Vendome s Lothringiai hercegek, hadd vigye a szél — Pétervárad ég, a török átjött a Dráván! ez nem ment meg bennünket e sok levél! nem koldulok a keresztért, ha nem védik meg, inkább meghalok!... nem és nem... a szemétre! a sok rongy papir! — oh bocsánat, a keze írása, Burgio!

Bornemissza. Pap megbocsát!

Burgio. Én nem látom, csak a veszélyt! Az országot vérben...

Lajos. A szentszék segített többször is... igaz...

Burgio. Egész seregünk lehetne a Dráván most, ha a szentszék pénze zsoldra s fegyverekre megy!

Lajos. A többi írása?... *(Zaj.)* Mária hadd jöjjön!

Burgio. E végzetes percekben felség, ő Szentségének egy újabb segélyét jelentem.

Lajos. Mikor jött ez?
Burgio. Ma reggel.
Lajos. Kérem...
Burgio. Az összeg Fuggeréknél van letétben...
Lajos. Értem...
Burgio. Felséged, ha rendelkeznék vele, e kötelezvényt aláírja, a szentszék óhaja szerint.
Lajos. Kötelezvényt? Miért?
Burgio. Minden segélyt visszafizet felséged, ha a szentszék pénzét másra fordítaná, mint amire az rendeltetett!
Lajos *(megsebezve)*. Oh én nem költöttem el eddig se más célokra, amit ő Szentsége küldött! Hitemre! hozzá nem nyúltam... szegény vagyok, egy topánt nem vettem... a ruhámat, ami van, selymem, ékszerem mind Máriától kaptam... Ami pénz elvész, az enyém is pusztul vele... egy örvény van itt... *(Zaj.)*
Burgio. Felséged aláírja, mielőtt a tanács megjelenne itt...
Bornemissza. Királyom nem! oly megalázó!
Lajos. Hát van itt már ami megaláz engem! *(Aláírja a kötelezvényt. Zaj és már meg is jelentek az urak: Glésán Miklós, Szobi Mihály, Paksi János, Bodó Ferenc, Perneszi Mihály, Fajszi János, Csányi Balázs, Kutasi Lukács s mások, — a rendek képviselői.)*
Hangok. Nem várhatunk tovább!... Nem várhatunk, királyom! Vitorlánkban a szél. Este lesz! Nem várhatunk! Még haza is mennénk ma!
Lajos *(e hangözönben Bornemisszához)*. Hát ez nem megalázó, mondd... így jönnek, mint egy malomba! *(S az urak felé.)* Egy perc! *(Bornemisszához.)* Szólj Máriának, mondom! *(De már meg is pillantja ekkor.)* Ah, itt van!

MÁRIA *(jobbról s a hölgyeihez).* Ti menjetek... *(A hölgyek el balról.)*
BORNEMISSZA *(a háttér felé):* Az országnagyok!
APRÓD *(a középen):* A követek!
(Jönnek Szálkán prímás, Báthory nádor, az öreg Brodarics kancellár, Thurzó kincstartó, Sárkány országbíró. S mögöttük, fönn, a középen, a követek.)
MÁRIA *(Lajoshoz).* Légy nagy, légy erős, ne engedj! küzdj!
LAJOS. Te itt maradsz velem! A két Bakics ha jönne —
MÁRIA. Itt vannak... a futárok — *(Az apródhoz aki közeledett, ez: Hédervány Lőrinc.)* Lenci, maradj közel... *(Lajoshoz.)* Itt van Tomory maga!
LAJOS *(megdöbbenve).* Hogyan? Hol?
MÁRIA. Hallgass... várj... egy jelemre —
SZÁLKÁN. Felséged tanácsa egybegyűlt.
A TÖBBIEK *(egymás után).* Királyom! Királyom! Királyom!
GLÉSÁN. Itt vannak a rendek képviselve!
A TÖBBIEK *(hármas csoportban).* Királyom! Királyom! Királyom! *(S a háttérben a rendek fegyveres csapatja tűnik föl.)*
LAJOS. Minek az a sok fegyveres nép?! Ez mind képe a viszálynak... a sok fegyver! Ez volt Rákoson, Hatvanban, ez volt itt az ablakom alatt... Hol van Kajári-Furkó?! A porkolábok?!
BORNEMISSZA. A szolgahad menjen!
SZÁLKÁN *(a rendek felé).* Kegyelmetek hozzák e harci csőcseléket!
SZOBI. A prímásnak is van hada itt...
PERNESZI. A nádornak is! A kincstartónak!
SZÁLKÁN, BÁTHORY, THURZÓ. Nincs nekem! Hazug! Hitemre! — ÉS SÁRKÁNY. Hát nekem van-e?!

Szobi, Perneszi. Ki merészel itt?!
Brodarics *(a rendek felé)*. A király, urak!
Hangok, zaj. A király! A király!
Lajos. Csak a tanács van itt, a rendek, senki más!
Mária. A külföldi követek...
Hangok *(a rendek körében)*. Nem kell az idegen! Mind menjen ez! A német! a lengyel! a velencei! Ez csak kémkedik itt... ellenünk van!... Ausztria zsoldjába hajt! *(És mind egyszerre.)* Mind menjen! menjen!
A követek *(egy hangzavarban)*. Psiakrew! Ci nas zamordja! Müesen gen! müesen! Figlio di cane! Andiammo via! *(Elmennek.)*
Mária. Oh!
Burgio. Ez esetben...
Glésán. De Burgio maradhat!
Mária. Ez még szép!
Lajos. A fejem forog... *(Holott beszélni készülne.)*
Mária. Ludovicus...
Lajos. Főtisztelendő, nagyságos, jeles, őszintén kedvelt híveink! *(De ebben a pillanatban újra fegyveres csapatok tűnnek fel a háttérben, mire más hang.)* Megint egy csapat fegyveres!
Bornemissza. Pusztuljon!
Szálkán, Báthory, Thurzó. A végvidékre menjen ez!
Lajos. Tarczai hol van?!
Tarczai *(a háttérből)*. Itt vagyok!
Lajos. A királynak nincs őrsége? Balassa! a testőrök?!... Podmaniczky!
Várnagy *(aki közeledett)*. Az őrség nekiesett a sok hulladéknak, amit az urak cselédei meghagytak odalenn!
Lajos. Nem akarom e gyülevész hadat! Nem azért hivattam az urakat, hogy itt felvonuljanak...

Itt lakom ... a váram ez ... nem tábor ... csapszék, malom, kaszárnya !

MÁRIA. A végvárak nem láttak ennyi fegyvert !

HANGOK. Nem !

LAJOS. A végvidék elveszett.

RENDEK. Ki felel ezért ? !

GLÉSÁN. Menjünk vissza minden bűnökig !

LAJOS. Elég ! Elég ! Nem azért hivattam az urakat, hogy vitatkozzunk ...

MÁRIA. Nincs szó, beszéd több !

SZOBI. Nándorfejérvár elveszett, Báthory ott állt s nézte !

BÁTHORY. Ezer pokol ! Mi hadam volt ? ! Gyülevész pór ! Ezt is magam fizettem ! Én sem vagyok Krőzus. Szapolyai ott állt Lippánál tétlen ...

RENDEK *(egyszerre mind)*. Szapolyait ne vádolja a nádor !

BÁTHORY *(magánkívül)*. Vádolom !

MÁRIA. Nándorfejérvár, Zimony, Szabács úgy esett el, hogy kegyelmetek se voltak ott !

GLÉSÁN. Törvény kötelezte a főpapságot s főnemességet, bárókat s urakat mind, hogy fölkeljenek !

FŐRENDEK. Hát a rendeket nem ? Hát kegyelmetek ? ! A rendeket kímélte a törvény ? !

SZÁLKÁN *(a rendek felé)*. Kegyelmetek úgy hozták a törvényt a maguk javára csak ! Az országgyűlést is úgy vezették !

BÁTHORY. Nem kelt fel senki ! aki csak tehette !

HANGOK *(a rendek körében)*. No lám, királyom.

HANGOK *(a főrendek körében)*. Itt vannak, asszonyom!

MÁRIA. Ha a végvárakat nem tudtuk ellátni, hogyan megyünk a törökre ?

RENDEK. Ott kérdezze asszonyom !

FŐRENDEK. Elég ! Elég !

MÁRIA. Ne vitatkozzunk ! ...

Hangok *(a rendek körében).* De igenis! Ne térjünk ki!

Brodarics. Hagyják abba! *(A többiek:* Hagyják!)

Bornemissza. Elég!

Mária. Itt vagyunk a romlás elé sodorva!

Lajos. Pétervárad ég!

Szobi. Hol van a törvény végrehajtva?!

Mária. Szolimán átkelt a Dráván!

Szobi. Hol van az esztergomi érsek két bandériuma?

Szálkán. Hol van a kegyelmedé?!

Mária. Uram Jézus!

Szobi. Az egri püspöké, ezt kérdezem?!

Báthory. Micsoda jogon?!...

Rendek *(mind egyszerre).* A törvény! A törvény!

Lajos. Nincs vád s panasz több!

Mária. Szolimán átkelt a Dráván!

Szobi, Glésán, Bodó *(egymás után, amint átveszik a szót egymás ajkáról).* A pécsi, erdélyi, zágrábi püspökök — És Perneszi: A vranjai prior mit adtak?!

Mária. Háromszázezren átkeltek a Dráván, mondom!

Paksi, Csányi, Kutasi *(egymás után).* A győri, veszprémi, váci püspökök — És Fajszi, Bodó, Perneszi: A csanádi érsek, a szekszárdi apát, a fehérvári nagyprépost egyenként száz lovassal tartoznak...

Mária. Elég! Elég!

Rendek. Hol van a törvény végrehajtva?!

Báthory. Az urak mit adtak?! *(Hangok mögötte:* A rendek! A rendek!) A vajda mit adott? Ezt hadd halljam?! *(És hangok mögötte:* Ezt halljuk!)

Lajos *(reménytelen).* Péterváradd ég!

Glésán. A bánok mivel tartoznak, asszonyom?!

MÁRIA. Egyenként nyolcszáz lovassal . . . mind tudom ezt . . .

SZOBI. A főnemesség ? ! *(És hangok körülötte :* A temesi gróf ! A pozsonyi gróf !)

BÁTHORY. Kegyelmetek . . . *(Egy sánta lépéssel előre s meghátrálva a hangzavar előtt.)*

RENDEK. A Drághfyak, a Bánffyak ! somlói és ecsedi Báthoryak ? ! Csáktornyai, a Perényiek ! Palóczy, Drugeth s a Kanizsaiak !

MÁRIA. Mind tudjuk ezt !

SZOBI, GLÉSÁN. A terheket mind a nemesség nyakába varrták !

BÁTHORY. A nemesség a főurak nyakába !

LAJOS. S mind együtt az én nyakamba !

BURGIO, BRODARICS. Ez az igaz !

LAJOS *(megsemmisülten, a székébe rogyva).* Pétervárad ég !

MÁRIA. Mind tudjuk a hibákat, a zászlósokét épúgy, mint amit kegyelmetek vétkeztek ! Az adókat nem fizették ! semmit abból, amit megszavaztak ! Ha nincs végvidék több . . . ha nincs hadunk — nemes urak és főurak csak szavaltak az országgyűléseken, de nem adtak egy katonát, nem adtak —

RENDEK *(a zászlósokat jelezve).* Oda szóljon a vád !

FŐRENDEK *(a rendek felé).* Oda pattanjon vissza !

LAJOS. Egymást vádolják csak !

MÁRIA. Péterváradon nem volt kenyér !

RENDEK. Mért nem volt hát ? !

MÁRIA. Mert kegyelmetek nem adtak !

RENDEK *(mind egyszerre).* A főnemesség !

FŐRENDEK. A rendek mindent megtagadtak !

MÁRIA. A kapitányok itt ültek hétszám, a végvidékiek, és vártak a zsoldra . . .

SZOBI, GLÉSÁN, PAKSI *(egy-egy hanggal).* Mért nem fizették ? ! Itt van Thurzó ! Mért nem fizetett ? !

Thurzó. A kincstár üres...

Bodó, Csányi, Perneszi. A királyi jövedelmek —

Lajos. Elég! Elég! Únom! Mért mondjam újra, hogy szegény vagyok! Tollas sisakkal, címmel, ranggal, agarakkal, hogy koldulok, mit üvöltsem újra... hányszor! megint! elég! fáradt vagyok! Királyi jövedelmek! — a gond s nyomor mi rám szakad! olykor, hogyteríthessenek itt, zálogba kell hogy küldjem az asztali ezüstömet! Nem restellem már, nem bánom! királyi konyhám hitelre megy! A bolondom ad kölcsön olykor öt dukátot — a jó bolond!

Szobi. A templomi kincseket beszedette felség...

Lajos. Csak akartam... hogy pénzt veressünk...

Szálkán. Róma megengedte!

Rendek *(mind egyszerre)*. Nem ez a kérdés!

Szobi. A sok aranykehely, feszület, szent edény...

Burgio. A legtöbbje elveszett a behajtók kezén!

Szobi. Szent Gellért ezüstkoporsóját behordták ide!

Lajos. Szent Gellért koporsóját lefoglalta Podmaniczky, akinek tartoztam, igaz?

Mária *(kétségbeesetten)*. Koporsókról vitatkoznak!

Glésán. A budai Szent János-templomból hatszázharminc aranyat hordott el a kincstár régi magyar pénzben és ötszáz dukát aranyat...

Thurzó *(készséggel)*. Számoljunk el!

Mária. Nem! Ne a másét kérdezzék az urak... hogy *ők* mit adtak, ez a kérdés! Nem felelünk a rendeknek, senkinek! azok tartoznak nekünk s mi Istennek csak!

Szobi. A végvárakat a király se látta el! Holott ez törvény! Száz törvényben megvan! *(Zaj a rendek körében.)*

Mária *(remegőn)*. Ki merészel?!

Lajos. Én lássam el a végvárakat?... Miből, ha ki vagyok rabolva?!

RENDEK *(ujjongva)*. No lám!
BODÓ, PERNESZI, CSÁNYI. Ki rabolt itt?!
SZOBI. A prímás! Szálkán!
GLÉSÁN. A varga fia!
SZÁLKÁN. Kegyelmed vigyázzon a szavára!...
KUTASI, FAJSZI, BODÓ. Thurzó! Sárkány!
THURZÓ. Hazug!
SÁRKÁNY *(fenyegetőn)*. Pallosomra!
CSÁNYI. Mért volt méltatlan a prímás a bíbornoki kalapra?
SÁRKÁNY. Én egymagam többet tettem —
RENDEK *(mind egyszerre)*. Zsebre!
SÁRKÁNY *(megrendülve)*. Loptam? Micsoda? Hé, fegyveresek! *(Egy lépéssel a háttér felé)*.
RENDEK. No lám, tagadta, hogy csapatja van itt... Nem mozdul senki! *(Nagy mozgás a háttér felé.)*
GLÉSÁN *(Sárkány irányában)*. Kardomra! A szemem nem bírja nagyságodat... Megvakulok vagy az ördög viszi innen!...
RENDEK. Ki az országbíróval! El innen!
LAJOS. Lehet-e tűrni?!
MÁRIA. Hadd menjen...
BRODARICS. Szent Jeromosra!
SÁRKÁNY. Királyom!
RENDEK. Nem kell a tanácsban.. dib-dáb kufár! El vele! Marhahajcsár! Ki innen!
MÁRIA. Hadd menjen már! *(Sárkányt kituszkolják.)*
SZOBI. A király feleljen! A végvárakról a király!
RENDEK. A király! A király!
FŐRENDEK. Elég! Elég!
LAJOS. Engem ne vádoljon senki!...
BORNEMISSZA. Hitemre!
MÁRIA. Szent Szűz! hogyan? ha nincs hűség több — mit mondjak?! becsület az urakban — hallgassanak! Nem megtettük-e mi itt a kötelességünket? Nem küzdöttünk-e itt, méltatlanul

már királyi fényünkhöz, mi ketten? Nem kértünk a világban mindenütt? Nem álltunk meg minden küszöbön?

LAJOS. Nádasdy elment Frankfurtig, hogy kérjen!

MÁRIA. Magam írtam a császárnak, Ferdinándnak... magam Frangepánnak, Salmnak is, a pápának!

LAJOS. Trepka elment a bandériumokért!

MÁRIA. Cipruszi Hannibál Morvába!

LAJOS. Hardeck Bécsbe fegyverekért...

MÁRIA. Száz követünk rohant —

LAJOS. Száz biztosunk az adókért...

MÁRIA. Mind hívtuk a rendeket...

LAJOS. Nem mozdult senki!

MÁRIA. Hogyan?! A királyt vádolják kegyelmetek?! Három forinttal megmenteni az országot ha lehetne, nem volna köztük három ember!

FŐRENDEK *(mind egyszerre)*. Ez az igaz!

RENDEK. Vérlázító! Ki mondja ezt! Az osztrák Mária! No nézd csak! A zászlósok!

MÁRIA *(diadalmas)*. Maga Werbőczy mondja ezt!

LAJOS. Werbőczy maga! Itt van! Megírta! *(S egy papirlap lobogása.)*

SZOBI. Felségtek megvádolják a nemzetet!

LAJOS. Nem igaz!

MÁRIA. A nemzet maga nagy! vitéz! áldozatkész! Csak az urakat vádolom!

RENDEK. Király, királyné ránk törnek csak! Összetanultak! Összefogództak! Egyszerre beszélnek ellenünk!

MÁRIA. Egy hang vagyunk csak! Mi vagyunk itten Magyarország!

RENDEK. Az mi vagyunk!

FŐRENDEK. Mi vagyunk az!

RENDEK. Felségteknek még van hazája más! Ben-

nünket ideköt a sors! Itt élünk, halunk! Mi vagyunk az ország!

MÁRIA. Uram Teremtőm — hadd ámuljak hát! E gazdag föld, ez volna itt kegyelmetek, a Bánság! Bánát, az Alföld! kiszáradva a méhe gyökeréig?! Ez volna itt a hősi fegyver, az egész nagy mult kegyelmetek! és mindenki, aki meghalni tud, ez volna itt Szobi Mihály, Glésán és a többiek?! Ez volna — ments isten, nem! Kegyelmetek kaszára fogják a dús virágot csak, — az elhagyott rög az mi vagyunk, mi ketten!

BURGIO. Az ország képe e két gyermek...

SZOBI. A nunciusnak nincs szava itt...

A TÖBBIEK *(Szobi körül)*. Nincs szava...

SZÁLKÁN. Ha van, nekem!

SZOBI *(a zászlósok felé)*. Az ország átka e tanácsosok!...

SZÁLKÁN *(a rendek felé)*. A romlás magja, az kegyelmetek!

RENDEK. Hazug! Tolvaj! Le a cseszkóval! Csiszlik fia! Ki a tanácsból...

SZÁLKÁN *(remegőn)*. Gaz söpredék!

THURZÓ. Kardomra! Elég!

BRODARICS, BURGIO, BORNEMISSZA. A király van itt! A király!

RENDEK *(Thurzó felé)*. Parázna lengyel pór!

THURZÓ. Gaz! Lator! *(S egy mozdulat.)*

RENDEK. A kardjához nyúlt!... Mind vágjuk le!

LAJOS. Itt hagyom a rendeket! *(Egy mozdulat.)*

MÁRIA. Királyom... *(Lencihez.)* A két Bakics —

LENCI *(szalad)*. A két lovas...

EGY MÁSIK HANG *(jobbról a mélyben)*. A két futár...

RENDEK. Felesleges! Mind tudjuk, mit jelentenek!

MÁRIA. Oh!

RENDEK. Thurzó valljon! Szálkán! hogy mit lopott! Máglyára vele!

THURZÓ. Ezer pokol!

BÁTHORY *(egy sánta lépéssel előre)*. Hé, Balajthy! fegyveresek!

MÁRIA *(kiáltva)*. Tomory!

RENDEK. A hajduimat! hajduimat... Hé, Perlaky, elő! *(Kavarodás a háttérben.)*

LAJOS. Hadd látom hát a vérüket előttem!

MÁRIA *(jobbfelé szaladva)*. Tomory!

TOMORY *(a küszöbön)*. A harc, a Dráván volna lenn, urak!

RENDEK *(megdöbbenve)*. A barát! A barát! hogyan?! honnan jön?!

TOMORY. Ki ellen állnak fegyverben itt?!

LAJOS. Véres szellem! Micsoda halált —

RENDEK *(egy hangözönben, Tomory ellen)*. Otthagyta a seregét! Beszéljen —

LAJOS. Beszélj!

MÁRIA. Beszélj! Hadd hallják mind!

TOMORY *(remegőn)*. Királyom... hogy a poklok tüze terjed odalenn, hogy a Dráva vize, az ős Dunáé már, a tüzet sugározza vissza, az égre fel, s maga az ég kigyúlva — csak hitvány tükör, uram... hogy Ujlak, Erdőd, Futak mind ég... s végig a partokon s falvakon át egyetlenegy máglya a világ — csak játéka a tűznek... hogy Eszéktől a Dráván túlig úgy nő tornyokba a hulla, hogy maga a szultán kiáltja már: elég! — ez álom csak, lidérc! csak tréfa! De amint a tűz körül, lobogó hajjal mint a fúriák, éhező gyermekeiket a lángokba hajítják az anyák — oh nem! nem! Uram irgalmazz!

MÁRIA. Uram irgalmazz!

FŐRENDEK. Isten!

LAJOS *(nem birja)*. Oh barát! ...
SZOBI *(Tomory felé)*. Kegyelmed csak a könnyét ontja e tüzekre hát?!
TOMORY. Kegyelmed a vérét! nem látom!
GLÉSÁN. Lágyszívű barát!
RENDEK. Más itt a fegyver!
TOMORY. Ezer pokol! ha tudják!
RENDEK. Hol volt kegyelmed e tüzek körül?! hol állott?!
FŐRENDEK. Beszélj, barát!
SZOBI. Hada mi volt?!
RENDEK. Mi van hada?!
TOMORY. Bács körül vártam, heteken át, hogy visszamenjek Várad alá, hogy még egyszer megütközzem, — Bács körül vártam, mint éj várja a napot, mint éhes párducok ha várnak, a húsomat szaggatva, vártam az urakra, hogy jöjjenek!
MÁRIA *(kacagva)*. No hát!
TOMORY. A hadam java elveszett a Dráván ...
MÁRIA. Mondja csak!
TOMORY. Néhány száz lovasomat az éhség tartja a nyeregben csak, csontvázakon árnyak!
MÁRIA. Tovább!
TOMORY. Gyaloghadam falusi nép, gyakorlatlan, beteg, a dögöt falja, hogy a szájához ragad csont, ín, vér — ez a seregem, hiéna mind!
MÁRIA. No lám!
TOMORY. Egymagam, százezrek ellen, ezekkel menjek, hogyan? A villámokat az égről leszaggassam, ha volna karom, hitemre!
SZAPOLYAI *(a középről)*. Ki kérdi itt, hogyan harcoljon?!
TOMORY. Ki szól itten?!
RENDEK *(megpillantva)*. Szapolyai! Vivát! Vivát!
LAJOS. Ki a király itt?!

Szapolyai *(Tomoryhoz)*. A végvárat ha elvesztette —

Tomory. Nem láttam lenn nagyságodat, aki megvédte . . .

Mária. Úgy jön kegyelmed mint egy rabló újra!

Lajos. Vagy küldi el a csatlósait, keresztvizemre! vagy egymagam — *(Egy mozdulat s a kard.)*

Szapolyai. Már egyszer láttam ezt a kardot itt . . . *(A vérteseihez, akik követték.)* Menjetek . . . Elég vagyok magam . . .

Lajos *(nagyon heves)*. A rendek is rögtön . . . mind menjen, ha nem segít, ha hűtlen . . .

Báthory *(Szapolyaihoz)*. Erdélyi hada felszerelve . . . Mért nem indult?

Mária. Az út szabad Budára!

Szapolyai *(nagyon fenn)*. Hova nézzek e viharban?! *(Gyorsan a rendekhez fordulva.)* Kegyelmetek döntsék el . . . felkelnek-e vagy sem . . . Ez a helyzet . . . a végső perc . . .

Főrendek *(egymás közt)*. Mit jelent? . . .

Rendek. Döntsük el! Gyerünk! A végső perc! . . . A rendek határoznak . . . *(S kivonulnak a középen.)*

Szapolyai *(utánuk)*. Itt várunk vissza.

Mária. Oh uram isten, elveszünk mind! . . .

Szapolyai. Te mégy vissza, barát . . .

Lajos. Megtiltom.

Mária. Ki rendelkezik —

Szapolyai. Ez a király parancsa is gondolom — *(A királynéhoz.)* felségedé is . . .

Főrendek. Elég, Jankó gróf . . . Elég! Ki vagy te itt? . . . Hadd lássuk hát! *(S az összes kardok.)*

Szapolyai *(a kürtjéhez kapva)*. Egy jelemre egész zászlóalj vértesem —

Főrendek. Annál jobb! Hadd legyen vége egyszer! . . . Hadd hulljon a virág! Fujd meg a kürtöd!

LAJOS. Elég! Nem engedem! Ki merészel a király színe előtt!? Ki húzza ki a kardját?!

SZAPOLYAI. Mit felel a barát?

TOMORY. Királyom, nem megyek vissza... nem lehet... nem... az erőm véges... kimerültem...

SZAPOLYAI. No lám!...

TOMORY. Úgy állunk itt évszázadok óta, fölszaggatott seb a félhold gyilkos szarva alatt, — a félholddal szemben mint maga a nap kelet egén! és rávérzünk a keresztre! Küzdtem! én is... Isten a tanum... a lelkem kigyúlt Jézus nevét üvöltve, küzdtem... csak egy porszem vagyok... évszázadok nyomják a vállamat, a kardomat lehullt karok lefogják, mult harcosok a fülembe zúgják halálhörgésüket, a fejem fáradt régi harsonáktól, kábult vagyok a vértől, ami a föld rögén leszáradt. Itt vannak e nagy zenékben, halálhörgésben, jajveszékelésben, itt vannak a Hunyadyak velem, nagy Corvin árnya, Kapisztrán János és mind, akik meghaltak, s itt van bennem, a szívem dobogásán, a magyar föld lelke, vérzőn e dicsőségben! Az örvény szélén állunk, királyom! erőm, hadam, kincsem és hatalmam a föld alól zeng vissza csak, hogy hívjam vissza a halottakat, hogy állítsam meg, akik még élünk, hogy induljunk meg keresztfákkal, mint a kísértetek?! Félek!..., királyom... félek...

MIND *(egyszerre)*. Félsz?!

TOMORY. Halál nem rémít, tűz, pokol! hitemre! Ami fegyvereinken túl, törhetetlen végzet —

SZAPOLYAI. Beszédek!

TOMORY. Ami lázas agyamban ezer kín fájdalma forr... ami rámszakad hegy és torony —

MÁRIA *(a szimpatia elrémülésével)*. Álmodol?!

Tomory. A sorsunktól félek, királyom ... amit rám hárít e bűn ... kinek tartozzam vele? Istennek? Királynak? Nem ... nem ... uram ... nem ... Az Üdvözítő szent sebére! hadd tűnjek el! ... felséged lábaihoz borulva, könyörgök, mentsen föl, felejtsen el ... hadd térjek vissza szent Ferenchez tiszta szívemmel, hadd tűnjek el ...

Szapolyai. Oh gyönge szerzet! Mi voltál hajdan, hadnagy és szerelmes?

Tomory. Túl vagyok, Jankó, minden hívságokon ...

Szapolyai. Mind gőg vagy ...

Tomory. Senkit az élet nem sujtott mint engem ...

Szapolyai. Rongy janicsár az iszapba van ragadva lenn ... mozdulni nem tud! A puszta öklöddel levered te azt! *(Zaj kívül.)*

Tomory *(nagyon élénken)*. Hé, ki az?! *(S távolodik.)*

Báthory *(Szapolyaihoz)*. Csak romlást akarsz te!

Szálkán *(mint Báthory)*. Összetörve látni e hazát ...

A többiek. Összetörve!

Báthory. Hogy egymagad a romokon ...

Mária. Ludovicus ...

Lajos. Mária ... *(S kéz kézben.)*

Szapolyai *(az összes hangokon túl)*. Lehet-e nemzet nagy, mely elveszve hiszi magát ...

(Zaj, hangok odalenn.) Megállj! Ki vagy? *(Egy másik hang aki felel.)* Ezer pokol! —

Tomory *(jobbról a küszöbön)*. A hadnagyom! Utat! Hadd jöjjön ... Bátran ... rohanj ... beszélj ...

A hadnagy *(jobbról)*. A futástól majd lángot vetek!

Tomory. Beszélj ...

A hadnagy. Most érkezem ...

Tomory. Beszélj!

A hadnagy. A török megindult a Karassó felé!

Tomory. Ez Mohács! Megyek!

(Egy pillanat.)

ÉS MIND. Mohács...

(S a rendek jönnek középről, vissza.)

MÁRIA. A rendek... a rendeket... igen...
SZAPOLYAI *(a rendek elé megy).* Kegyelmetek...
TOMORY. Felséged gyűjtse föl, ami hada lehet. Zászlósok mind, egyháziak...
BORNEMISSZA. Királyom, e pillanat...
SZÁLKÁN. Mind felkelünk...
A TÖBBIEK. Mind!
TOMORY. Jankó, ez most már nem az iszap odalenn... Báttán várnálak —
SZAPOLYAI *(a rendek mellől).* Bízza csak rám kegyelmed —
TOMORY. Egy friss lovat, ha nyergelnek nekem...
BORNEMISSZA *(jobbfelé).* Hé, Dubraviczky! nyergeltess!
TOMORY. Királyom! Mohácsnál hát, urak! *(A hadnagyhoz.)* Gyerünk!
LAJOS. Isten veled!
MÁRIA. Isten veled! *(Tomory s hadnagya el.)* A másik ott... nézd csak... Szapolyai... mi készül...
THURZÓ. Megölni! Ez van csak...
MÁRIA. Ki vállalja ezt?...
LAJOS. Oh förtelem... *(S már ekkor közelednek Szapolyai s a rendek.)*
MÁRIA. Csend!
SZOBI. Királyom, e veszély előtt...
BÁTHORY, SZÁLKÁN. Királyom...
RENDEK. E veszély előtt —
BÁTHORY. Minden jogomra! Az én szavam! Most már nem engedek! A nádor vagyok, urak!
SZAPOLYAI. A rendek beszélnek!
RENDEK. A nádor utánunk csak!
BURGIO. A végső perc ez!

THURZÓ. Ezer pokol!
BÁTHORY. Közfelkelés —
SZOBI. E veszély előtt —
GLÉSÁN. E veszély előtt —
SZAPOLYAI. A rendek határoztak . . .
RENDEK. A rendek! A rendek!
MÁRIA. Csak szítsa e vihart, Jankó . . . a tüzeket, ha nem elég! . . .
BÁTHORY, SZÁLKÁN, THURZÓ. Királyom!
RENDEK. Elég! Elég! A rendek joga! Az elsőbbség!
FŐRENDEK. A nádor beszél! A nádor!
BÁTHORY. Nem már! Isten velünk! Gyerünk!
BURGIO. Köszöntenek, akik meghalnak . . .
BRODARICS. Akik meghalunk mind!
LAJOS. Magunk is . . .
MÁRIA *(a távozó zászlósok után)*. Megálljanak! . . . *(S a rendekhez.)* Kegyelmetek, ha kezdik újra, az Úristen fog lesujtani itt! . . .
SZAPOLYAI *(Szobihoz)*. Beszélj! Beszélj!
SZOBI. A rendek e veszély előtt, ősi jogukról lemondanak . . .
FŐRENDEK *(nyugtalanul)*. Mit jelent?!
SZOBI. A király hatalmát nem korlátozzák többet . . .
LAJOS *(nyugtalan)*. Ez rendben van.
MÁRIA *(nyugtalan)*. Mit akarnak?
SZOBI. Felséged kormánya szabad. Senki itt közülünk nem szól a tanácsba többet. Felséged szabadon megválasztja, aki tanácsost akar . . .
BÁTHORY. Ki érti ezt? Mi itt vagyunk . . .
SZOBI *(csak folytatva)*. Sárkányt is visszahoztuk . . .
LAJOS *(a környezetéhez)*. Ez azt jelenti, hogy rajtam minden felelősség . . .
SZOBI *(egy mozdulattal a közép felé)*. Jöjjön, nagyságod . . .
MÁRIA. A nagy nyereség!
SÁRKÁNY *(a középről)*. Királyom . . .

Rendek. Ünnepeljék!
Szobi. Visszaállítva ekképen a királyi tekintélyt —
Mária. A jó tréfa... játék! mit jelent mindez?... Felkelnek az urak vagy sem!?
Szapolyai *(Szobihoz).* Beszélj!...
Szobi. Lemondva minden jogainkról, csak itt szólunk utolszor, ahol e föld véres göröngye törhetetlen a szívünkhöz forr. Itt állunk meg, rendíthetetlen... ami itt van számunkra ősszabadság, őskiváltság, ami van... Meghalni igen... mind elmegyünk... ki nézi itt, hány ezrek ellen harcol? Mind felkelünk, mind elmegyünk egy szálig, de csak a király ha megindul velünk!
Glésán. Felséged megy, mi mind megyünk!
És mind egyszerre. Ősi jogunk!
Lajos *(mint nyárfa a szélben).* Ha én megyek...
És mind egyszerre. A rendek büszkesége!
Lajos *(csak folytatva).* Én menjek... én... talán Mária is... nem?
Szobi. Király ha indul, századok fénye!
Mária. Ez mind kibúvó!
Perneszi. Ki látta e nemességet, ha nem a királyt követte csak?!
Paksi. A rendek élén, királyok dicsősége!
Lajos. Oh szép szavak! Dicsőség! Büszkeség! Mirabilibus nem pengethetné szebben!
Rendek. A királlyal! A királlyal csak!
Mária. Igy bujik el a gyávaság a király zászlaja alatt! Igy veszi föl hős álarcát a hűtlen...
Lajos. Oh meghalni! meghalni!
Glésán. Hajlandó felséged megütközni az ellenséggel?
Lajos. Timót! A páncélomat! A lovamat! A pikkelyes keztyűimet! Igen! Igen! *(S egy lélegzet.)* Ha jog, szabadság, kiváltságok, csak azt jelen-

tik, hogy az urak velem mentsék a bőrüket, — ha csak úgy indulnak, ha én megyek ... hát legyen ... én nem félek ... félek én? ... Ez estére mondom, mely leszáll — a vérem magasabb, semhogy ... micsoda?! hallgass, mit mond? velem ne takaródzzék senki ... mögém ne bujjanak ... a felelősséget rám senki ne hárítsa ... Isten nevében hajnalban indulok. Egy szót sem most ... egy hangot ... Mind menjen most ... menjen ... *(S egy lélegzet.)* Mária ... fáradt vagyok ...

BÁTHORY. Az aldunai nemességgel felkelek magam... a jobbágyok fejenként ...

RENDEK. A prímás mit ad?! Szálkán?!

SZÁLKÁN. Ötszáz lovasom ...

LAJOS. Mind menjen most ...

SZOBI *(a rendek élén és Szálkán felé)*. Ez nincs két bandérium ...

RENDEK. Ez nem! Még annyi sem! Két bandérium ...

SZÁLKÁN. Másfélezer gyalogosom is lesz. Ami uradalmam nincs zálogban, felajánlom!

THURZÓ *(a király előtt)*. Harmincezer forintomat ...

BORNEMISSZA. Én odaadok a királynak mindent ... mint fiamnak, ha volna ... mindent, amim csak van ... Itt van a donációm hites levélben ... Berzencze, Szent-Erzsébet, egész Somogy — mindent! S elmegyek meghalni, ha kell ...

LAJOS. Azt nem kell neked ... Mind menjen most ...

BURGIO. A szentszék zsoldosait megszervezem magam ... *(S búcsúzva.)* Felségteket az Isten áldja ... *(Távolodik.)*

BÁTHORY *(a közép felé)*. Trepka, megállj! Futárok —

TREPKA *(a középen)*. Útrakészen ...

MÁRIA. A főnemesség, az egyháziak, mind úgy in-

dulnak tartozáson felül. A hatvani országgyűlésen felajánlott adókat behajtják. A bánokhoz futárok mennek.

Báthory *(a közép felé)*. Kajári-Furkó!

Várnagy. Itt vagyok!

Mária. A kardhordó heroldokat!

Báthory. Mind indul!

Trepka *(a háttérben)*. Mind indul!...

Mária. Az egész ország fölkel fejenként s Tolnán összegyűl...

Lajos *(kinyúlva a székén)*. Mind menjen most... mind menjen... *(Zárt szemek.)*

Rendek. Holnap... Tolnán tehát... Gyerünk!... Királyom! Királyom! Királyom!

Lajos. Mind menjenek...

Főrendek. Tolnán!... holnap... Isten velünk! Királyom! Királyom! Királyom! *(És mind el.)*

Lajos *(félig zárt pillák alól)*. Csak Jankó marad... Jankó... hol van? elment?

Mária *(egy mozdulattal)*. Hadd nézzem...

Lajos. Maradj...

Mária. Amott ni... a homályban...

Szapolyai. A nap lemegy...

Lajos. Nem kérdezem...

Szapolyai *(búcsúzva)*. Asszonyom...

Lajos. Jer közelebb...

Szapolyai. Királyom...

Lajos. Igen...

Mária. Még egyszer itt vagyunk...

Lajos. Még egyszer...

Szapolyai. Búcsúzom...

Mária. Nem adom a kezem... még nem... nem adom — amíg... A király elmegy Tolnára... ott lesz kegyelmed is?... ezt hadd tudjam elébb... ott lesz... igen? nem? a tíz kör-

mömmel tépném szét az arcát, ha tudnám, hogy —

SZAPOLYAI. Ott leszek.

MÁRIA. Igaz? Krisztusra esküdj!

SZAPOLYAI. Ezt nem ... ezt nem szabad ... ezt nem lehet nekem ... keresztény bűnökért bevallom — Dózsát mert felperzseltem hajdan, megvakulok, ha az Úr nevét kiejtem ...

MÁRIA *(megriadtan)*. Oh menjen, kegyelmed ... menjen ...

LAJOS. Maradj ... Még megbocsájtanék ...

SZAPOLYAI. Hitemre!

LAJOS. Nézz a szemembe, ha nem mersz esküdni te! ...

SZAPOLYAI. Itt vagyok ...

LAJOS. Itt vagy ... szemtül szembe ... oh ... micsoda tekintet ez, Jankó ...

SZAPOLYAI. Igy néz a ...

LAJOS. Hallgass ... én állom ezt ... nagyobb erő az, ami engemet fölemel olykor, végtelen egekbe ... dúsabb erő a nyers erőnél ez — a képzelet, Jankó, tudod mi ez — a képzelet! erősebb vagyok mint te ...

SZAPOLYAI *(Lajos szavai közt)*. Erősebb? ...

LAJOS. Nem hiszek neked!

SZAPOLYAI. Nem-e?

LAJOS. Ne harapj! hallottad, nem mennek, csak ha én megyek ... A király vagyok, Jankó ... a király, érted ... s ha van olyan száj, mely erdőt, mezőt, tengert okád, mindegy! semmi sem lehet, hogy én, *én* ne legyek, a király ... semmi! ... no mi? mért hallgat ...

MÁRIA. Valami lehet ...

LAJOS. Azt gondolja ... ha én elveszek? ... ez úgy-e? Nélkülem ne menjenek, te akartad ezt — a te

győzelmed, Jankó, hogy elhurcoljanak ... no valld be ... szólj ! ... beszélj ! ...

Szapolyai. Beszél a sziklafal, a bérc, ha királyok szólítják is ? !

Mária. Oh !

Lajos. Beszél ... igen ... beszél ... én hallottam erdők mint zúgnak — hegyek mint visszaszólnak, ha rájuk dörög az ég ! Vigyázz ... Jankó... vigyázz ... E gyönge trón, sok durva szó ... hitvány hang mi felhangzik körüle, ne téveszszen meg, — s a házam, hogy szegény ... mindegy ... vigyázz ... én vagyok itt Isten helyett ...

szapolyai. Mért ijeszt felséged engem — hitemre ! nem értem, mért ? Itt vagyok én is e fölkelő fegyver között, — a nap leszáll ? nem ! itt vagyok én minden fények között, ami ébred ... itt vagyok az első, rang s fény szerint legelső, — ki nem látja ezt ? ! A kardom lefogja az időt, mint tű a lepkét ... duzzadt karom — vasszívem, akarja ? ide tüzdeli föl mint vonagló szörnyet, minden sebével a multakat, egy szebb jövő elől ... Isten velem van, velem ! örök a nappal, ahol én lakom, az Ég van ott közel ... A havasok homlokáról, jégbe fagyasztott jeleken, olvasom le a végzetem ... Mind élni akarunk, élni ! e föld miénk ! Erdély itt van, mint lágy selyem a karomon ... meglobogtassam ? a hadam készen csakugyan ? oroszlánsörényes harcosom ... soha senki e seregben a fegyverét nem csatolja le, — ki mondja azt, hogy meg nem indulok ? !

Mária. Te mondod csak, — magad !

Szapolyai. Felségedhez ha szólhatok még egyszer ... *(S ez egy hanggal mélyebb volt.)*

MÁRIA. E tőrhöz, Jankó . . . *(S a tőr kinyújtott karján, fönn.)*

LAJOS. Ne bántsa, asszonyom . . . Hű jobbágyunk, nem? Tolnán leszünk, vigyázz . . .

MÁRIA. Tolnán, igen!

LAJOS. Vigyázz!

SZAPOLYAI. Itt törne össze föld, pokol, menny —

LAJOS. Tolnán, Jankó! . . .

SZAPOLYAI. Nem riadnék meg! Ki törne meg?!

LAJOS. Tolnán!

MÁRIA. Tolnán, hű jobbágy!

SZAPOLYAI. Ha villámoknak szegezném a mellemet, borzonganék, legfölebb csak —

LAJOS. Tolnán várnálak!

MÁRIA. Tolnán, szörnyeteg!

SZAPOLYAI. Isten velünk!

LAJOS.
MÁRIA. } Tolnán! *(Mint két eb, ugatja ezt.)*

SZAPOLYAI. Ott leszek!

MÁRIA. Jézus nevére!

SZAPOLYAI. Ott, asszonyom! Isten velünk! *(S már a háttérben.)* Hol vagytok, hé! Zsiványhad! Vértesek! A ménemet! A ménemet! *(El.)*

MÁRIA. Oh Uram, irgalmazz!

(S egy perc.)

LAJOS. Este lett, nézd . . . mindjárt éjjel lesz megint... Itt vagyunk megint, mint a mult éjjel, mi ketten.

MÁRIA. Igen. Mint a mult éjjel, mi ketten.

LAJOS. Nem terítenek? Várj csak . . . Ki van itt? Lenci? Az estebédünk? . . .

LENCI *(két másik apróddal tálakat visz a háttérben).* Ép most megyünk át a prímáshoz, hogy kérjünk . . . *(S lemennek a lépcsőn.)*

LAJOS. Korán lefekszünk aztán . . . hogy reggelre — ha ugyan . . .

MÁRIA. Oh ne félj, csendben leszek ... nincs mit álmodnom már ...

LAJOS. Minden elmult, igaz ... *(Sóhajtva.)* vagy talán csak most kezdődöm én, — ki tudja? ...

MÁRIA. Ki tudja!

LAJOS. Milyen csend van, Mária! Én most elmegyek. — Vajjon mit küld a prímás vacsorát nekünk? — Bocsáss meg, ha társam lettél e trónon. Csak az élet vétkezett és nem az én szívem.

MÁRIA *(feudális)*. Felséged —

LAJOS. Oh, nem búcsúzom még! Majd Tolnán — eljössz utánam még egyszer ...

MÁRIA. Úgy mégy, hogy mind ott lesznek a vértesek körülötted ... Egy apródunk lesz, aki hasonlít hozzád, aki fölveszi tollbokrétádat, a harci ruhádat —

LAJOS *(nevet)*. Oh! Oh! Oh! Micsoda!? Én nevetek, te sírsz? Azt mondtad itt, e helyen itt, az éjjel, — szívedben nincs szánalom, csak fény!

MÁRIA. Nem szánlak ...

LAJOS. Nem? Hát?

MÁRIA. Féltlek ...

LAJOS. Féltsz?

MÁRIA. Szeretlek téged ...

LAJOS. Szeretsz? Hogyan van az? Te szeretsz engem ... Oh be gyönyörű ez! Be varázslatos ... szeretsz? ... igaz? ... engem? ... te szeretsz engem ... még sohasem mondtad ezt ... oh Istenem, be csodálatos! ... hát nem vagyunk, — nem volnánk csak két szerelmes ... oh milyen gyönyörű volna ez! ... egyedül vagyunk ... nézd csak ... ha behajtom itt e függönyöket ...

MÁRIA. Mit jelent? ...

Lajos. Szeretsz! Oh milyen jó az! Egy ilyen rejtélyes, mint te... egy ilyen vad, zord, kevély, királyi gyermek!... még sohasem mondtad, igaz... egy ilyen fönség, nézd... *(A függönyön remegő kézzel.)* A lábadat hadd csókolom meg.

Mária. Maradj...

Lajos. A térdedet...

Mária. Ludovicus! Ludovicus!...

(Függöny.)

HARMADIK FELVONÁS.

(Tolnán, Moré püspök kerti házában, a tornácon ül Lajos király, egy nagy asztal előtt, az éjben. A fal mentén egy fáklya ég a király páncélja mellett, s az asztalon egy törpe mécs világit, néhány tányér, gyümölcsöstál és serleg között s füstös fényt vet egy roppant kódex pergamentömbjére, mely dúsfestésű oldalaival, nyilván így estebéd után került ide, jobb mulatság híján.

A háttérben jobbról, a király mögött, románformájú oszlopok alatt egy padon, Lenci alszik, ülve szegény, féloldalt hajlott fejével lombokba merülten, amint az oszlopközökön behajlik az ág, régi füzek s egy szederfa lombja.

A középről, a háttérben, egy széles lépcső tört kövén, már kihajt a fű, giz-gaz, virág, s odalenn a kert oly dús és mély és végtelen, mint egy erdő. S a kerten túl, nagy utak lesznek s messzi horizontok később, távoli völgyek, halmok s lankások párás mélyeivel, majd mikor feljön a nap.

Most gyéren, néhány csillag van az égen, s valahol messze, tanyákon, komondorok ugatnak. És távoli moraj hallatszik, távoli hangok vibráló zúgása, eltompult orgonája, az éjen át, a végtelenben.)

LAJOS *(a könyv fölé hajolva)*. Itt van, Lenci, egy szép zsoltár, egy szép imádság . . .

Lenci *(álmában).* Ábrahám kertjében a virág...
Lajos *(hátrafordul).* Oh!... Oh!...
Lenci. Ábrahám —
Lajos. Álmodik... beszél... mind beszél az álmában körülöttem, mind! az egész nagy éjjel — csendes és zúg... Mért reszket a szeder, az árnyéka mért... a mély bozót... a fű borzong — a nagy füzek zörgő lombja mind... az erdő kong, mint a harang... Most kelnek ki sírjukból a Tomory halottjai... az éjjel nagy zsoltára szól. *(Közeledő moraj.)*
Lenci *(fölriadva).* Oh! hol vagyok?!
Lajos *(a kert felé).* Kik vagytok, hé! A Szapolyai seregjei?
Hangok *(a mélyből).* Hej nem! A Perényié!
Lajos. Kísértetek...
Lenci. Ni, a kakuk szól... Oly szép e kert, felség, oh nappal szép... a püspök kertje... tele van virággal és madárral... már nem is tudtam, hol vagyok... Amott Földvár, a távoli tüzekben. Emitt, az erdőn túl, ez a mohácsi út.
Lajos. Hány óra vajjon?
Lenci *(álmos).* Nem tudom.
Lajos. A királyné vajjon elindult Budáról?
Lenci. Nem tudom.
Lajos. A táborból átjönnek-e?
Lenci. Nem tud — *(Ásítana.)*
Lajos. Eredj... feküdj le, Lenci... aludj...
Lenci. Felséged nem fog?...
Lajos. Nekem nem lehet, te... én várok itt... A Szapolyai seregjei érkeznek az éjjel...
Lenci. Én nem tudom...
Lajos. Te nem tudod?
Lenci *(a kertbe pillantva).* Amott ni, a füzek mögött...
Lajos. Ki jár itt?...

ŐRSÉG *(künn)*. Ki vagy?! Megállj!
HANGOK *(künn)*. Éljen a király!
LAJOS. A táborból jönnek át... a nádor... Szálkán... Ki még?... Feküdj le, Lenci!...
LENCI. Jó éjszakát. *(És el.)*

(Egy perc.)

LAJOS. Árnyak!... Itt vagyok... itt vagyok... Nem látnak hát? nem hallanak? Itt vagyok, mondom...
HANGOK *(kívül)*. A király! A király!
LAJOS. Itt van a király! *(Felkapta a fáklyát s meglobogtatja.)*
HANGOK *(kívül)*. A fáklya iránt —
LAJOS. Itt vagyok!
HANGOK. A fáklya!
LAJOS. No lám...
SZÁLKÁN, BÁTHORY *(akik megjelentek)*. Felség...
LAJOS. Meg se találtok...
SZÁLKÁN. Az éj sötét...
LAJOS. Az ég ragyog... nem?
BÁTHORY. Sűrű lomb borítja a tetőt...
LAJOS. Királyi szállásom!
BÁTHORY. Itt van Philipus... *(Moré Fülöp követi Báthoryt.)*
MORÉ. A szó elfúl az ajkamon... Házamban a király! királyom!
LAJOS *(egy negyedik árny láttára)*. Ki még?
SZÁLKÁN. Szapolyai van itt...
LAJOS *(megremegve)*. Hogyan?! Jankó? Igaz?!
SZÁLKÁN. Az ifjabbik... György...
GYÖRGY. Felség!... *(Feljött a lépcsőn.)*
LAJOS *(egy sóhaj)*. Oh, az ifjabbik csak... te vagy...
GYÖRGY. Királyom...
LAJOS. Hadd nézzelek... György... a hűbb... igaz?... fiatal vagy...

GYÖRGY. Húszéves ...

LAJOS. Mint én ... két fiatal, igaz? Ülj ide mellém? ... *(De hirtelen.)* Nem ... maradj ... Nem hasonlíttok a bátyáddal ...

GYÖRGY. Oh Jankó! az nagy!

LAJOS. Várj csak ... A királyné vajjon eljött Budáról?

SZÁLKÁN, BÁTHORY. Oh biztosan ...

LAJOS. Megérkezik az éjjel még?

BÁTHORY. Négy lovasom elment elébe ...

SZÁLKÁN. A tolnai határba magam is — *(Moraj.)*

LAJOS. Hallgass csak ...

MIND. Új hadak! Mind felvonul!

(Szapolyai a közép felé megy.)

LAJOS. Megállj! ... Kérdezd csak ...

SZÁLKÁN, BÁTHORY, MORÉ. Mind felvonul ...

GYÖRGY *(a lépcsőn, kiáltva)*. Kik vagytok, hé!

LAJOS. A Szapolyai seregjei?!

HANGOK *(kívül és egyszerre)*. Hej nem! A Batthyányié!

LAJOS. Oh Jankó, az nagy! van itt ember, aki hitvány köztünk? ... mind gurul, mind megy ... ez mind rejtély itt, ami van, a pókhálók a falak szögletében ... az éj zeng, száz hárfából, hallod ... vad füvek, rozmaring, mind reng a szárán — itt várok egymagam ... mind zúg, mind szól a pitypang a szélben ... hollók szállnak ... ez mind vár az éjben ... ez mind itt van e titkos órához tapadva ... sorsunk maszatja, mint egy nagy mély mohos kút körül. Mind együtt, ha imádkoznánk ...

MIND. Királyom ...

LAJOS. Az én csillagom reng a mélyben ...

MORÉ. Felségedet megóvja Isten ...

SZÁLKÁN. Ha lepihenne ...

LAJOS. Hova?
GYÖRGY. E kard! hitemre! felségedet megóvja!
LAJOS. Oh nézd csak ... ez is be nagy! medvebocs, kölyökpárduc ..., E csillagfényre! félek én? nézd csak! ki van itt egyedül az éjben?! kit gyötör a gond régente, ki babrál, fájó ujjal, kínokat? Mind véd embert, vért, páncél, kard ... durva erő, kedélye ami van! ... én magamtól magamba' vérzek ... nincs senki itt, kiben fölajzik minden éjnek, egy sor seb, rothadt füzéren ami szól ... vér veresebb az enyémnél, hol? ... magasabb? — csöppenként pendül minden csöppje, minden csöppjében százszor minden csöppje! ... Jagellók vére! ... oh atyuskám, Ulászló, légy velem! ... *(S az ajkával a medaillonon.)*
GYÖRGY. Nem jönne Jankó, engem csalna meg!
BÁTHORY. Nem jönne?! Hogyan?!
MORÉ. Lehet ez?!
SZÁLKÁN. Elindult?!
GYÖRGY. El!
MORÉ. Láttad?
GYÖRGY. Mind jöttek mögöttem az erdélyiek ... A föld megrengett ...
LAJOS. Hazug!
GYÖRGY. Itt haljak meg ...
LAJOS. Hadad mi van? neked?
GYÖRGY. Másfélezer ...
LAJOS. Jankónak mennyi?
GYÖRGY. Az erdélyi had negyvenezer ...
BÁTHORY, SZÁLKÁN, MORÉ. Ez jönne csak! ... Ha nem jött eddig, nem jön soha ... Ki várja ezt már?! *(Moraj kívül, felvonuló csapatok a mélyben.)*
LAJOS. Ki esik kétségbe itten?! Még jön, jöhet, — oly széles az út, oly rengeteg az éj! S még jönnek

a többiek is, Frangepán, Karlovics, Brandenburg! Beszélj!

EGY HANG *(künn)*. Földvár felől a föld dobog!

LAJOS. A föld dobog mindenfelől...

A TÖBBIEK. Mindenfelől!

FUTÁR *(középről)*. Királyom!

LAJOS. A földből pattansz elő?...

FUTÁR. A pokolból!

SZÁLKÁN, BÁTHORY, MORÉ, GYÖRGY. Beszélj!

FUTÁR. A török sereg Dárdáig ért...

LAJOS. Ez az útja... tudom...

FUTÁR. A Duna partja széltében ég!

LAJOS. Tehetek róla? Dárda, az mennyire van?

A TÖBBIEK. Húsz mértföld ide...

LAJOS. Nem sok... Oh Uram, igen... ott messze, mintha félszemmel pirkadna az ég! Nagy lámpások, mondd csak...

FUTÁR. Egy sor falu az, királyom, ami ég!

(Lódobogás, zaj.)

LAJOS. Eredj!

A TÖBBIEK. A barát?

FUTÁR. Itt lesz az éjjel... *(S el.)*

MORÉ *(a zajra)*. Az én csapatom ez! Mind jön! Mind jön!

GYÖRGY. Nem az!

LAJOS. A királyné vajjon?!

MORÉ *(nem lát, nem hall)*. Az én csapatom, mondom! Mind röpül ez!

GYÖRGY. Nem az!

MORÉ. Tíz török fejébe, az!

GYÖRGY. Itt a kezem!

MORÉ. Kegyelmed vágja le!...

GYÖRGY. Ha meghalok bele!...

MORÉ *(a lépcsőről)*. Kik vagytok, hé?! A zászló?!

HANGOK *(künn)*. A pécsi püspöké!

MORÉ *(együtt a hangokkal, olyan biztos benne).* — pécsi püspöké! No lám! Nyertem! A tíz török fejét!
GYÖRGY. Pécsre beszállítom.
MORÉ. Ott legyen a portámon! Királyom! *(El.)*
HANGOK *(künn, a mélyben).* Megálljatok, hé! Ne torlódj! Ez mind menjen elébb, a Moré! Lovasok!
LAJOS. Ki van mögötte?
A TÖBBIEK. Új hadak...
MORÉ *(kívül).* Moré csapatja hé! no gabalyodjatok!
LAJOS *(a padra szökve föl).* Kik vagytok, hé! A Szapolyai seregjei?
HANGOK *(künn).* A Balajthyé!
MÁS HANGOK. Hej, erre, hé! Mohács felé! Mohács felé!

(És szekerek és moraj és zaj és zúgás a végtelenben.)

LAJOS *(Szálkánhoz).* Beszélj... Perényi vonult erre az imént... Az éjjel még Báttára ér... beszélj...
SZÁLKÁN. Mind itt vagyunk...
LAJOS. Az egri, váci, győri püspökök, az erdélyi —?
SZÁLKÁN. Akiknek itt kell lennünk, mind!
LAJOS. A zászlósok?
BÁTHORY. Mind! akik ellen üvöltve a rendek —
LAJOS. A rendek vajjon?...
GYÖRGY. Fejenként mind!
LAJOS. A váradi püspök, veszprémi, a vranjai prior?
SZÁLKÁN. A káptalanok mind!
BÁTHORY. Palóczy, Drugeth, a Kanizsaiak!
LAJOS. A dömösi, bácsi, pécsváradi apát?
BÁTHORY. Bánffy Lőrinc!
LAJOS. Csáktornyai?! Báthory András?!
BÁTHORY. A somlói Báthoryak mind!
LAJOS. Drágfy?
BÁTHORY. }
SZÁLKÁN. } A zászló ez!

BÁTHORY. Balassa! Országh! Podmaniczky!

LAJOS. A csanádi érsek, a szekszárdi apát? Sárkány vajjon?

BÁTHORY. Itt van!

LAJOS. Thurzó?

SZÁLKÁN. Mind itt vannak Mohács alatt...

LAJOS. No lám! És itt vagyok magam!

HANGOK *(künn a mélyben)*. Hej, erre, hé! Mohács felé! Mohács felé!

LAJOS. Mind mennek! Mind jönnek még...

BÁTHORY. Hajnal óta! Megáradt világ!

SZÁLKÁN. A föld reng!

BÁTHORY. Bivalyfogatok...

SZÁLKÁN. Tarczay hada az...

GYÖRGY. Mind páncél amott...

BÁTHORY. Erdődy Simon...

SZÁLKÁN. Mind ágyú! Vértesek!

HANGOK. Hej, erre, hé! Ördög fia!

LAJOS. Pokoli éj!

GYÖRGY. Tündéri!

SZÁLKÁN. Cézárok éjjele...

LAJOS. Hé Jankó, hol vagy e förgetegbe'?!

SZÁLKÁN, BÁTHORY *(remegőn a dühtől s gyűlölettől)*. Áruló!

GYÖRGY *(fenyegetőn)*. Nagyságtokat e kard!

SZÁLKÁN, BÁTHORY. Féreg! mi itt vagyunk!

GYÖRGY. Rongy haduk itt, ami van! *(S már összetűznének.)*

LAJOS. Megálljatok! még harsog az éj, terhében még vonaglik... még nem szülte meg a szörnyét, még nem! Még jönnek a többiek is, Ferenc király, VIII. Henrik, Charle-Quint, mind jönnek mint Jankó! mind! *(S Györgyhöz.)* Eredj...

GYÖRGY. E tiszta tőrre! Én itt vagyok... Ha itt kell hogy az életem kioltsam — *(Tőrével a szívén.)*

LAJOS. Azt nem kell ... Eredj, fiú ... eredj ...

GYÖRGY. Ha nem látnám többé felségedet, — én megbocsátottam!

SZÁLKÁN, BÁTHORY. A Jankó vére!

LAJOS *(megsebezve)*. Oh! Egy másik Jankó! ... *(Arccal a könyvre.)*

GYÖRGY. Isten velünk! *(El.)*

HANGOK *(már messziről.)* Hej, erre, hé! Mohács felé! Mohács felé!

LAJOS. Oh! Oh! *(Arccal a könyvön, egy perc s aztán.)* Itt van egy szép zsoltár, egy szép imádság ... Oh! *(Egy perc.)* hallgassátok csak ... *(Egy perc.)* »Oh Uram Jézus ölelj magadhoz ... szorosan magadhoz engemet. Vond oda fájó melledhez az én fájdalmamat, hogy egyesüljek veled ... Mivel hogy érted vagyok, mért legyek kívüled? ... Végtelen jóságodba merítsd el semmiségemet, oh Uram Jézus!« *(Moraj.)*

SZÁLKÁN, BÁTHORY *(halkan, egymás közt)*. A lovasaim? ... A barát vajjon? ... A királyné?

LAJOS. Ez egy szép zsoltár, egy szép imádság. *(Egy perc még s akkor megpillantja Máriát, aki feljött a lépcsőn s megállott.)* Oh angyal! E könyvből jössz, vagy az égből szállsz alá?

SZÁLKÁN, BÁTHORY. Asszonyom ...

MÁRIA. Úgy jövök csak, az ember útján!

LAJOS. A szél sodort el idáig, utánam! ...

MÁRIA. Ezernyi kétség, gond ...

SZÁLKÁN. Ez áradatban —

MÁRIA. Nem vesztem el! Fegyver zörög, szekér, páncélos had — üvöltő árnyak ... a fejem fölött száz denevér ... Úgy tűnt, Merlin fogott karon, mint egy újdonsült boszorkányt!

BÁTHORY. A lovasaim kísérték, Asszonyom?

MÁRIA. Itt vannak lenn ... Erzsébet is, a kis hintó-

ban . . . Ha szólnál neki, hogy nyugton legyen . . . *(Báthory lemegy a lépcsőn s eltűnik.)*

SZÁLKÁN. A kezét még egyszer, ha nyújtaná felséged . . .

MÁRIA. Mi hír? Ez minden? *(S alighogy Szálkán is elment.)* Ludovicus . . .

LAJOS. Mária . . . nem . . . ne kérdezd amit nyugtalan szemed, izzó sugárban idevetít elém . . . Nyilván utolsó éjjelem ez Tolnán, — ne rontsuk meg . . . Csakúgy találkozunk itt, az út keresztezésén . . . te visszamégy, én előre . . . alig hogy látlak, már válnunk is kell . . . ülj ide mellém, légy nyugton . . . egy percünk van csak, — az életünk!

MÁRIA. Szólj . . . mondd —

LAJOS. Az ember soká kutat, keres, amíg sorsára lel, holott a sorsa nem téveszti el . . . sok virágot letapos az útján, amíg felszed egyet . . .

MÁRIA. Szólj . . .

LAJOS. Az ember gyakran sír, gyötrődik, eleped, amíg megtudja, mi a fény! amíg megtudja, mi a kereszt! Egy hang olykor, egy sóhaj mint egy üzenet, egy sikoly túlonnan fölsivít és —

MÁRIA. Elkábítsz engemet . . .

LAJOS. Együtt álmodtuk ezt az álmot, mely az életet ringatta elénk . . . ha ki is szöktem olykor fölzúgó rémlátásaidból, — hát lehet szökni?! lásd, — csak itt vagyok veled . . . Ezernyi húron, megszaggatva! emberi szívek friss vérén szól ez éj, nem mint egy árnykirálynak éjjele! régi szerelmünk, éjszakáink, úgy zengnek vissza — egyszerre! . . . mint egy végtelen harangütés, úgy kongat s bőg ránk ez az éj! Mégis, mindegy, mégis! — egy kert *ez*, a mi végső állomásunk . . . teljünk be ezzel . . . hallgass . . . egy szót se mást . . . Hadd gyűjtöm föl ide eléd, a két kezem-

mel, minden virágon át, minden virágból, a búcsúzásunk illatát!

MÁRIA. Tehát nincs itt Jankó! Nem jött?

LAJOS. Nem akarom!

MÁRIA. Nem jött...

LAJOS. Ne bolygasd meg e virágok éjjelét... ez mind feléd száll, jázmin és százszorszép... az egész kert, az egész lomb behajlik itt, nézd, a sok szeder, a sok levél, mind rádhullajtja lágy csöngetyű zörgését!

MÁRIA. Nem jött...

LAJOS. Ezerjófű ez mind... árvácska, szöszvirág... vad ánizs, rozmarin, boróka erre száll...

MÁRIA. Nem...

LAJOS. Ne üljünk itt lesujtva újra, örök éjszakánkon!... Ne üljünk itt, mint mikor vártunk...

MÁRIA. Mikor vártunk...

LAJOS. Egyszer a sorsunk más legyen...

MÁRIA. A két futár! A két lovas! Emlékszel?

LAJOS. A fülemüle megszólalt az ágon!

MÁRIA. Oh gyermek, nem!

LAJOS. Oh éji ünnepem!...

MÁRIA. Csak úgy szövődik a sok gyászvirágon!...

LAJOS. Minden virul! A fülemüle szól!

MÁRIA. Elbúsulok e szerenádon!...

LAJOS. Hallgasd csak...

MÁRIA *(más zajt hall)*. Hallgads...

LAJOS. Az ének száll a világ fölött!

MÁRIA. Úgy tűnik, most is várunk csak!

LAJOS. Azt mondom, nem! Várunk?! Nem! Az egek égnek, a végzet megadta a jelt! Nincs vissza többé!... a lépteink nyomát, az egész utat mögöttünk elfujta a szél s a perc a percet kergeti...

MÁRIA. Oh de hát, nem! Megállj e lejtőn!... mindennek vége volna hát?! Még nem virrad! Nincs későn még!

Lajos. Nincs-e? . . .
Mária. Ha jönne mégis!
Lajos. Ha jönne mégis!
Mária. No lám! Vársz!
Lajos. Uram! Csak vad hajtását tépdesem a szívemnek, mint fattyúlombot, a rossz kérget a fán . . . Ha jönne mégis! ha jönne mégis! mind tördelem le botor hitem, — mind szaggatom le, ami romlott húr még nyögne a hárfámon . . . Ha jönne mégis! — vaskohó így fujja ki tüzét, mely nem táplál semmit többé . . . nincs mit várnunk már, hogyan?! kit? aki őrködik az éjen át, idáig! hogy elvesszünk, farkasnyáj!
Mária. Hallgasd csak . . .
Lajos. Kik vagytok?! — — nem!
Mária. A Szapolyai seregjei?
Lajos. Nem!
Mária. Várj csak! . . . *(Egy mozdulat.)*
Lajos. Ne menj! . . .
Mária. Engedj . . .
Lajos. Szent éjjelem szerelme, nem! Ne álmodj ébren arról, ami álomnak is hazug! Ne kergesd a fényt a homályban, — ne álmodj arról, aki jönni fog! Csak az Úr jött el egyszer és soha senki, hogy megváltson . . . van álom szebb, ha ébren álmodol!
Mária. Hallgasd . . . *(Moraj.)*
Lajos. E zsivajban felém gurul most a sok lomb, füzek . . . az egész kert megindul!
Mária. Hallgasd csak . . .
Lajos. Király vagyok, vagy virágok lovagja?
Mária. Úgy tűnik, nem tudom, ki vagy!
Lajos. Ősz fejemet lehajtom rád, húsz évemet ez illatokban!
Mária. Ah! te vagy!
Lajos. Elkábulva, fölzengenék! csak tudnám még,

hogyan?! A lelkem, vergődve, mind izzóbban ég s leperzseli a szárnyamat... Még mennék, röpülnék, megsebzetten! a csúcsokon fönn, vonszolnám magam... nem vagyok Charle-Quint, igaz, de egy kert az, ahol temetkezem!...

MÁRIA. Lehet-e éjjel ily nagy?!

LAJOS. Lehet-e élet ily rövid?!

MÁRIA. Jön!

LAJOS. Jön!

MÁRIA. Hogyan? Hol?

LAJOS. Nem hallod?

MÁRIA. Oh milyen csend van!

LAJOS. Milyen végtelen csend! *(Egy perc.)* Szívem... ne lássam elborulva homlokod, — látsz te szememben mást, királyi fénynél, mondd?! Ha Cézárt játszom, hitemre! ne rontsd a mulatságom... játék? lehet? lehet-e játék, ha szenvedek? hallgass... zord képzeleted, lásd, átragadt rám... Nem vagyok más, csak több, mint ami voltam... kivirulok... mint e kertben itt, a legfurcsább virág... Végre az élet méltó hozzám, — az élet, amit megvetek!

MÁRIA. Oh Uram!

LAJOS. Emelkedem! Mit mondanék még? Ezernyi szó, hang, sikoly, beszéd torlódik itt, több mint egy erdő, — elveszek benne... megbotlom a lélegzetembe! millió szó esik rám mint egy eső s nem találok egyet! Szeretném; ha félnél tőlem egyszer...

MÁRIA *(zord)*. Félnék?...

LAJOS. Én gyakran féltem tőled...

MÁRIA. Nem...

LAJOS. Ha csodálnál egyszer engem...

MÁRIA. Oly sápadt vagy!...

LAJOS. Ha csodálnál!

MÁRIA. Gyötörsz engem...

LAJOS. Én gyakran csodáltalak!

MÁRIA. Hát nem! Az erőm fogytán, úgy tűnik, letörtem ... a föld porát verdesem csak ... alig követlek a szavaid fölviharzásán ... elmaradok ... Te több vagy, én kevesbedem.

LAJOS. Ezt őrizd meg e láncot ... itt van anyám, apám ... ez szent! Ha nem volnék többet, te viseljed, — minden vasárnapon. Drága szülém ... ezektől lettem, hogy tiéd lehessek ... szeresd ... hadd lám, hogy csillog rajtad? — szép! Ha nem volnék többet, készülj Pozsonyba ... Bécsbe visszamégy ... Bécsbe! ahonnan úgy jöttél szűz arám! mint május hava ha jön üdén, sasnőstény, germán fény! ... Mi lesz utánam? veled? Inkább felejts el, mint sírj ... ne szenvedj ... De téli estéken olykor, emlékezz rám anyuskám, s a tűz körül, ha mindenki mesél, neked is lesz egy szép meséd —

MÁRIA. Azt mondom, gyötörsz engem ...

LAJOS. Elhagyatva itt, veled, még egyszer, a szemed fényén kigyulladt éjjelemben, meglátom én is — meglátom! fönségemet! Megbántva olykor, te is, én is, — nem ért fel hozzánk senki, semmi, igaz?

MÁRIA. Szent Szűz, bocsásd meg hívságomat ... nem látom már, ki bánthatott meg ... ki sérthetett ... ki mint féreg kúszott felém, eltiportam!

LAJOS. El! Királyok vagyunk!

MÁRIA. Oh milyen csend van körülöttünk!

LAJOS. Két elhagyott gyermek vagyunk ...

MÁRIA. Nem jön senki ...

LAJOS. Senki ... Mária, isten veled ...

MÁRIA. Még nem ...

LAJOS. Még nem ... Jó itt, úgy-e, szép, falun ... Már szereted te is, e kerti ünnepem?! ... víg lakománk ha volna itt ... ha innánk ... itt van borom, szagos borom, a püspök házában, itt van ... *(Egy mozdulattal a serleg után.)*
MÁRIA *(eltikkadva)*. Iszom ....
LAJOS. Mondd csak —
MÁRIA. Iszom ... *(Mohón fölhajtja a serleget.)*
LAJOS. Hogy sohasem lehetett csak regékben ... hogy király, királyné, szép békességben, egy kis házban, falun éltek ... Éljünk ...
MÁRIA. Szívem ...
LAJOS. A fülemüle még szól ilyenkor, mondd? Nyár van! Éjjel! Bár ne virradna meg! ... álmos szemével leragadna a reggel, — hogy vágytam mindig, bár nappal legyen.

(Zaj, moraj.)

MÁRIA. Hallod? Hallod?
LAJOS *(minden csúcsokon)*. Kik vagytok, hé! A Szapolyai seregjei?!
ŐRSÉG *(künn)*. Ki vagy!? Megállj!
LAJOS. Oh vége! Virrad! Itt van e kora fényben, itt van a reggel szűzi szemérme ...
MÁRIA *(a kert felé)*. Ki az? Ki az?
EGY HANG *(künn)*. Dereng a hajnal! ...
EGY MÁSIK HANG *(künn)*. Virrad! Virrad!
EGY HARMADIK HANG *(künn)*. Vált még az őrség?
HANGOK *(künn s egyszerre)*. Nem!

(Távoli harang.)

MÁRIA. Ki az?
SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS *(amint jönnek föl a lépcsőn)*. Királyom! Királyom! Királyom!
BÁTHORY. Királyom, végre!
LAJOS. Végre! A barát!

TOMORY *(Báthoryék mögött, egyedül).* Királyom, itt a harc!
MÁRIA. Megálljatok! Hogyan? Egy pillanat... Mért lobogtok így?
MIND. Asszonyom...
MÁRIA. Az éj alig szaggatja fátylait!
BÁTHORY *(Máriához).* Ha indulna most...
LAJOS. Mária...
BÁTHORY. A lovasaim várnak lenn. Erzsébet is...
ERZSÉBET *(künn).* Felség! felség! ha jönne már!
TOMORY. Megütközünk!
MÁRIA. Mind itt van a fegyver? Az egész sereg?...
TOMORY. Mind!
MÁRIA. Nem igaz!
SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. A nap ébred!
LAJOS. A nap! A nap!
II. FUTÁR *(középről).* Királyom... Dárda felől megindult seregek —
TOMORY. Bátta ég!
SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Baranyavár?
II. FUTÁR. Kigyúlt!
TOMORY. Szívünk máglyái! úgy égünk rajta mind!
SZÁLKÁN *(futárhoz).* Ki jön utánad?
II. FUTÁR. A két Bakics száguld az éjben...
MÁRIA. A két lovas...
LAJOS. A két futár...
MÁRIA. Megint! Oh meddig tart ez éjjel, csakugyan?!
TOMORY. A hadak készen...
LAJOS. A csatarend?...
BÁTHORY. Mind állunk már...
SZÁLKÁN. A tábor mint egy erdő reng!
TOMORY. A terv, királyom — *(Egy nagy pergamen.)*
SZÁLKÁN. Egy dobpergés az egész világ!
BRODARICS. A terv —
LAJOS. A terv... hadd látom...

HANGOK *(künn)*. Megállj!

SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Elő! Engedd! A két Bakics!

AZ EGYIK BAKICS *(már a lépcső alján)*. Hej erre, Tamás!

BAKICS TAMÁS. Itt vagyok!

MÁRIA *(pokoli hangsúly)*. Ti vagytok hát!

TOMORY. Beszélj!

BAKICS. A Dráván jöttem át...

TAMÁS. A Dunán én, vezérem...

BAKICS. A halmokat kémleltem fönn...

TAMÁS. A völgyeken nyargaltam át az éjben...

MIND. Beszélj! Beszélj!

BAKICS. A fáklyát!...

TAMÁS. A fáklyát, barát... a szemem perzseli a fény...

BAKICS. Perzseli!...

MIND. Beszélj! Beszélj!

BAKICS *(arccal a padlónak)*. Előhad ötezer lovas...

SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Csak ennyi!

TOMORY. A nagyvezér hordái?...

BAKICS. Mind ruméliak!

TOMORY. Mögöttük?

BAKICS. Bosnyák hadak... s az anatóliak...

MÁRIA. Poklok futárjai mind, aki van Bakics! Mennyi a had, mit láttatok?

TAMÁS. Ahogy szem számlálja ezt —

BAKICS. Háromszázezer....

SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Mind tudjuk ezt...

TOMORY. Ki ijed meg?!

LAJOS. Ki fél?!

TOMORY. Húszezren állunk Mohács alatt...

MÁRIA. Háromszáz ellen mindössze húsz, — ez ennyi. Ki meri ezt?

TOMORY. Mind harcos ez a háromszázezer?!

BRODARICS. Lehet ez?!

Szálkán. Ki hiszi ezt?!
Báthory. Pokol! Ez nem!
Szálkán, Brodarics. Ez nem lehet!
Bakics. Kardomra, nem!
Tamás. Hitemre, rongy hadak!
Bakics. Vad csürhe! Gyülevész!
Tomory. Szemét gurul a félhold alatt!
Báthory. Tüzérség mennyi? a török?
Tamás. Háromszáz ágyú!
Brodarics. Nekünk?
Tomory. Nyolcvan tarack.
Mária. Ki meri ezt?
Tomory. A tüzérség mind német s olasz...
Szálkán. Keresztény.
Báthory. Titokban hozzánk szítanak...
Brodarics. Igaz?
Bakics. A döntő percben mind fordul az ágyú...
Lajos. Fordul?
Mária. Felénk!
Bakics. A török ellen, mind a háromszáz!...
Tomory *(Bakicsékhoz)*. Ti mehettek!
Bakics. Isten velünk!
Lajos. Oh Uram!...
Mária. Álmodtok mind! én! te! mind... A maga módja szerint mind... van aki tündérmeséket... oh! No de Szálkán, Báthory, Brodarics... józanok vagytok? nem vagytok gyermekek... ha a barát őrjöng itt... ti táncoltok vele az örvény szélén... táncolsz, sánta ember, mondd?!
Báthory. Asszonyom! E kardra! Kigyúlt egek a vérem perzselik! Lesujtanék már...
Szálkán. Lesujtanék....
Brodarics. E vérre szomjas bárd!...
Lajos. No nézd csak...
Mária. Tigrisek!

LAJOS. Mártirok! . . .
TOMORY. Mi így állunk itt, királyom, lásd! . . . *(Kibontja a pergament s mind körüle most, az asztalnál, a mécses füstös lángján.)* Előhad ez . . . másfélezer . . . Jobbszárny Tahi, Batthyányi Ferenc . . . középen én . . . derékhad . . . egész erőnk arányba osztva . . .
LAJOS. E kereszt?
SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Felséged ez . . .
TOMORY. Velem! . . . Balszárny, Perényi Péter . . . négyezer lovas . . . Második rend, Tarczai és Drághfy János ez . . .
MÁRIA. Húszezer mind!
LAJOS. Háromszázezer ellen!
SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Mind harcos ez, a miénk!
BÁTHORY. Mind fenevad!
TOMORY. Félisten!
MÁRIA. Háromszáz ellen, mindössze húsz, ez ennyi!
TOMORY. Elég nekünk e nagy napon e had!
MÁRIA. Azt mondom, várjunk!
TOMORY. Megütközünk!
MÁRIA. Háromszáz ellen nyolcvan tarack!
TOMORY. Hunyady nézte valaha, számlálta-e a tarackokat? Számlálta az ellent? Megverte, ennyi csak!
MÁRIA. Hunyady vagy te, barát? Hívság kisért . . .
TOMORY. Isten szól . . .
MÁRIA. Vigyázz!
TOMORY. Egy gyors roham s miénk a nap! Megütközünk!
MÁRIA. Szent Jézus, nem! Alig dereng . . .
TOMORY. Nincs más választásunk . . .
MÁRIA. Van . . .
TOMORY. Hogyan?
MÁRIA. Ki tudja, hol a vajda?

TOMORY. Oh Uram! hol!
BÁTHORY. Ki várja ezt már?!
SZÁLKÁN. Kinek kell Jankó!
MÁRIA. Ha késik is, elérhet még ide!
BRODARICS. Holt remény ez!
SZÁLKÁN. Erdélyi had!...
BÁTHORY. Ezer pokol!
LAJOS. Ki tudja hol jár Frangepán az éjben...
MÁRIA. A morva had hol táboroz!... még jöhet ez is... tízezer ember —
TOMORY. Nem...
LAJOS. Karlovics...
MÁRIA. A cseh had is tízezer.
LAJOS. Brandenburg hol van? ki tudja ezt?
MÁRIA. Közel...
BÁTHORY. Győrött tán...
SZÁLKÁN, BRODARICS. Igaz?... Győrött? Nem ér ide —
TOMORY. Nem ér ide soha!
MÁRIA. Ez volna minden hát, a tagadás?! Nem és nem és nem! Mit jelent ez? Háromszázezer ellen húsz, ezt jelenti ez... Ha elvész az ország, Mohácstól Pozsonyig, nem annyi ez, mintha itt megdől a trón, elpusztulsz te, én, ha elpusztultok mind! gondoljátok meg... azt mondom, várjunk még!
LAJOS. Azt mondom —
TOMORY. Lajos király, mögöttünk ez már nem a nap, — a föld tüze ez, ami megcsalja a reggelt! Hang ami száll, sóhaj mi rebben, ének! ez mind halál! A sereg lázong, mind indulna... van, aki már üvölt az éjben: árulás! A harci vágy megragadt minden lelket! ki tartja vissza?... Hátrálva még, ha várunk: saját hadunk jön ellenünk. Megindulunk: szent győzelmünk reménye ez a harci téboly, ami száll!

LAJOS. No lám...
SZÁLKÁN. Egy gyors roham...
BRODARICS. Egy forgatag!
MÁRIA. Szent győzelmünk reménye, a mi hadunk fölgyűlhet még ide! Azt mondom, várjunk.
TOMORY. Várjunk, kit? Mire? Egy fantom-hadért, ki az éjbe olvad, aki nincs, lefoghatom a seregeim, húszezer lelket, aki kigyulladt s rohanna mind, lefoghatom mint egy rongy lepkét a tenyerembe, asszonyom?!...
MÁRIA. Azt mondom, várjunk...
TOMORY. Kit? Mire? Lidérctüzek, hogy itt bolyongjanak?!
MÁRIA. Azt mondom...
TOMORY. Nem!
LAJOS. Egy szavunk!
TOMORY. Ki késne itt? Nem várhatunk... *(Egy mozdulat.)*
LAJOS. Azt mondom... megállj!...
TOMORY. Ha felségtek gyermekhite álomhadakban még üdvöt talál, úgy hát hitemre! magukra maradnak itt! Ha felségtek e nagy hajnalban, Frangepán s Brandenburg mögött, a vajdát várják még —
MÁRIA *(nagyon heves)*. Hát igen! mégis! mindegy! hiába! Várom, várom! Megígérte!
LAJOS. Megígérte!
TOMORY. Oh mily gyermekek! Nézzétek csak!
MÁRIA. A két öklömmel verném szét a fejem, a tíz körmömmel, hogy az agyamba vésném, nem lehet ne jöjjön, hogy így hagyjon itt, kétségbeesve, — százezrek ellen egy marék hadat!... Nem lehet ez... nem lehet... nem... meg kell hogy jöjjön! Várjunk még!
TOMORY. Hitemre, nem!
MÁRIA. Te nem, úgy-e, hogyan?

TOMORY. Itt volna bár e kert alatt, hogy nem várnám többet!

MÁRIA. Te nem, úgy-e és miért? Magadnak őrzöd a babért, — nem osztozol . . . nem tűrsz meg más vezért . . . A barát nem vár! nem kérditek, mért? . . .

TOMORY. Asszonyom! . . .

MÁRIA. Hogyan?! Tomory! te is! e rút viszály megrontott téged is! . . . Magad kívántad, hívtad, itt legyen . . .

TOMORY. Asszonyom, ha csal e feszület . . . A vajda itt van közel, egész hadával Szegeden —

LAJOS. Igaz?

MÁRIA. Uram Teremtőm!

SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Hogyan?! Szegeden?! Megindult hát?! Hitemre!

TOMORY *(e hangzavaron át)*. S nem jön, nem jön soha, Isten sebére, nem!

MÁRIA. Ha százszor esküszöl . . .

TOMORY. Nem jön!

A TÖBBIEK. Hogyan?!

MÁRIA. Ki tudja ezt? Ha jönne mégis!

SZÁLKÁN. Ha jönne mégis!

MÁRIA. No lám . . . amíg e kétely szívedben —

BÁTHORY. Egy futárunk menjen . . .

MÁRIA. Az én futárom menjen . . .

TOMORY. Száz futárom ment! . . .

SZÁLKÁN. Mennék magam . . .

TOMORY. Szeged határán minden lovas, ki erről jön, lefordul a lováról, szíven találva . . . Az őrség tüzel ránk . . .

MÁRIA. Nem!

BRODARICS. Mi mennénk érte?!

TOMORY. Ezer pokol!

MÁRIA. Szeged mennyire van?

SZÁLKÁN, BRODARICS, BÁTHORY. Tizenhat mértföld...
MÁRIA. Ha mennék én?! menjek?! magam!
LAJOS. Mária!...
MÁRIA. Menjek én? királyom? menjek? Mi ára van —
LAJOS. Nem!
MÁRIA. Oh nem! Oh nem!... hallgass... nem!...
LAJOS. A reggel ébred!
TOMORY. A fény!
SZÁLKÁN. Nem várunk hát...
BÁTHORY. Pusztuljon Jankó!
BRODARICS. Átkozott had!
TOMORY. Készen vagyunk...
SZÁLKÁN. A király jön velünk...
ERZSÉBET *(kívülről).* Felség! felség!
MÁRIA *(a kert felé).* Igen... *(Egy lélegzet és)* Ludovicus!... És mégis, ha hallanátok hirtelen e zord hajnalban, amint megtörik a csend... amint gurul e had, negyvenezren...

TOMORY. Királyom... *(Egy mozdulat.)*
A TÖBBIEK. Királyom... királyom... királyom... *(Egy mozdulat.)*

LAJOS. Megyek...

MÁRIA. Megállj, barát... egy pillanat... Nem lehetsz ennyi gőg, ha tán utolszor látlak csak!... S ti többiek, mind! híveink! — nem szólhatunk már hozzátok? lám?!

SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. A reggel ébred!
MÁRIA. Ha jönne mégis! ezt mondom csak!
TOMORY. Aki nincs itt e percben, aki nem jött, csak úgy jöhet már, mint varjak ha szállnak a csontjaink fölött...

SZÁLKÁN, BÁTHORY, BRODARICS. Mint varjak!
LAJOS. Elég!
MÁRIA. Ha jönne mégis!... megállj!... úgy kép-

zelem . . . már nincs szavam . . . kimerültem . . . úgy képzelem, mint csodák ha lesznek, érted? hirtelen!

TOMORY. Előbb lesz itt előttünk, ez egen, a hajnalfényből est! . . . .

MÁRIA. Töprengve tán e mult éjjelén, vagy ébredve most, ki tudja ezt? a szíve mélyén megmarja tán, Isten intése —

TOMORY *(kacagva)*. Lelkiösmeret!

MÁRIA. Negyvenezerrel több! a legjobb harcos . . . oroszlánsörényesek! Erdély! egyetlenegy napot várnátok csak! . . .

TOMORY. Jankó nem jön soha . . .

MÁRIA. Ki tudja azt, mi titkot rejt e perc?

SZÁLKÁN. Egy napot még? Lehet?

BÁTHORY. Lehet?

BRODARICS. Egy órát sem!

TOMORY. Megütközünk!

MÁRIA. Gondoljátok meg . . . negyvenezerrel több . . . Még egyszer annyi mint ti mind!

TOMORY. Nem kell nekünk egy emberrel se több! Nem bánnám már, ha kevesebben volnánk . . .

BÁTHORY. Egy napot ha várunk —

TOMORY *(csak folytatva)*. Ha nem volna itt más, csak egymagam . . .

MÁRIA. Oh, barát, sohasem féltem, de tőled félek már!

A TÖBBIEK. Beszélj!

TOMORY. Megütközünk . . .

MÁRIA. Gondoljátok meg . . . tizenhat mértföld ide . . . ennyi csak!

TOMORY. Az égbolt síkja, hegy, föld, tenger ami van, csak ennyi ez, asszonyom, nem több! — a végtelen! Kik volnánk hát itt, reménykedve még, bégetve mint bárány az égő akolban, bárgyú hitünkkel, együgyűek mind?! Kik volnánk hát, ezt kérdezem . . . nem látnók már e rongy

utat, tizenhat mértföldön át, a vérünkkel vakoltan, a kövek fölött?! Nem tudjuk-e itt mind, mi tűz s pokol állítja meg e nagyravágyót.

MÁRIA. Hallgass . . .

LAJOS. Szent Jeromosra, nem! elég! fáradt vagyok! . . . Jön, nem jön, ezt kergetem csak . . . A fejem kábult . . . feldúlt agyam az út, ahol nyargal futár, lovas, sereg — negyvenezerrel több! Ezer pokol, a király vagyok! Nem kérdem itt, ki tör a trónig, akár az égig föl, ki rakna itt egymás hegyébe föl, húszezer hullát, hogy rajta másszon, mint a féreg, föl! Még élek! élünk, még élhetek e harc után is, nem? csak Isten sujthat, ha akar. Nem látok itt mást, csak egy jobbágyomat . . . köti-e hűség, törvény, ígéret, mikor mi itt megindulunk — ennyi csak. Ez jogom.

BÁTHORY, SZÁLKÁN, BRODARICS. Úgy hát . . .

BÁTHORY. Várunk még?

BRODARICS. Hátrálunk?

SZÁLKÁN. Nem?

BÁTHORY. A király döntsön . . .

TOMORY. Az erdő meginog . . .

SZÁLKÁN, BRODARICS, BÁTHORY. A király! A király!

MÁRIA. Felséged döntse el!

TOMORY. Nem dönthet már . . . *(Zaj kívül.)*

LAJOS. Nem dönthetek?

TOMORY. Ember nem többé . . .

LAJOS. Király? . . .

(Ebben a pillanatban)

III. FUTÁR *(középről)*. Királyom, — vágtatva a Karassó felől . . .

MÁRIA *(rémülten)*. Hallgass!

TOMORY. Beszélj! . . .

III. FUTÁR. A királyért üvölt a tábor . . . *(Tomory-*

hoz.) Reggelre most, ha meg nem ütközik kegyelmed, őrjöngő had egymást koncolja föl...

TOMORY. Megyek!

A TÖBBIEK. No lám!

MÁRIA. Uram irgalmazz...

III. FUTÁR. A halmokon a tér fölött, a török sereg két mértföldre tőlünk...

LAJOS. Nem sok...

MÁRIA. Uram irgalmazz...

III. FUTÁR. A nap előtt eltorlaszolt a fény s oly végtelen az árnyék odaát, hogy a hajnal még sötét!...

MÁRIA. Hallgass...

LAJOS. Elég!

TOMORY *(futárhoz).* Kegyelmed ha visszaér elébb: Jézus nevére, szerzetemre, megesküszöm! becsületemre! e reggel még megütközünk...

III. FUTÁR. A király hite?!

LAJOS. Az én hitem...

MIND. A király is fogadja!

LAJOS. Esküszöm!

TOMORY *(futárhoz).* Eredj!... rohanj!

III. FUTÁR *(már a lépcsőn).* Mind jönnek, a derékhad vezérei mögöttem... Drághfy a zászlóval lobog, mint egy félisten!

TOMORY. Annál jobb!

III. FUTÁR. Isten velünk! *(És el.)*

LAJOS. Úgy hát...

MÁRIA. Úgy hát legyen — eredj... készülj... menjetek... isten velünk... nem bánom hát... nem várunk... az egek égnek — így mondtad? a végzet megadta a jelt... béküljünk meg... reméljünk... Tomory, isten veled — Szálkán, Báthory, Brodarics s a többiek mind e harc előtt, — isten velünk, én most elmegyek...

(A nap fölkel.)

LAJOS. A nap! A nap! Mária, nézd!
TOMORY. Mohács napja ez, a miénk csak!
A TÖBBIEK. A miénk!
LAJOS. Nézd!
TOMORY. Sorssal meg nem alkuszunk!
LAJOS. Aranykapu így nyílna föl az égre!
TOMORY. Ha elveszünk is, e nap soha nem veszhet el!
MÁRIA. Elveszni! Meghalni! Ezt hallom csak... azt sohasem mondod, élni, te! Úgy tűnik, igaz,csak meghalni akarsz... számodra Mohács, ennyi csak, — a magad díszes ravatala... Eldobod rajtunk keresztül, ezreken át e fényben, — csalódott életed!...

TOMORY. Oh élni! Kinek lehet? Kinek szabad? Az Úrnak volt megtiltva! Az élet silány, rongy játék, gyáva szó... mind él a féreg a napsütésben — aki nagy, meghal egy keresztfán...
MÁRIA. Halljátok ezt?
TOMORY. A lelkemet kitépném ide... szétszaggatnám, hogy meglássa benne tiszta hitemnek mámorát! Részegen, hogy szólna már, hogy hallanám már a harsonát, csak úgy vagyok itt izzó alázatommal, csak úgy nézek el, mint hernyó néz a lomb alól, Istenre föl s hiszek!

SZÁLKÁN. Hiszek!...
BÁTHORY. Hiszünk!
BRODARICS. Hiszek!
LAJOS. Úgy hát hadd vegyem föl harci ruhámat... hadd vegyem föl... hadd vegyem föl... páncél, mellvért... oh maradj... nem kell segítség... hadd vegyem föl kis acélingem... kis láncosingem... finom... hajlékony ám... nagyon finom... a sisakom... szép tollas, nem? A keztyűmet hadd húzzam föl... a kez-

tyűimet . . . ragyogó pikkely . . . a kardomat . . . A lovam vajjon , . . a Phrisius . . . Itt vagyok készen.

Mária. Ludovicus . . .

Lajos. Kivel megyek?

Tomory. A kertbe nézzen le felséged . . . itt gyűltek föl, itt vannak már vezérek mind — az egész mult ! a föld szívében ami fény ! *(Távoli árnyak a kertben. Moraj.)*

Lajos. A reggel nagy zsoltára szól ! Az erdő kong, az egész kert !

Szálkán. Az ég !

Báthory. A föld !

Brodarics. Megmozdul !

Szálkán. Reng !

Tomory. Itt vannak, királyom, csakugyan, feltört sírjukból újra, akik élnek . . . Corvin hollói véres szárnyakon . . .

Szálkán. Itt vannak !

A többiek. Mind !

Tomory *(a kert felé, mint nagy hívás, végítéletre)*. Te vagy az, Drághfy János?

Hang *(kívülről)*. Én vagyok !

Tomory. Batthyányi Ferenc, Tahy, Perényiek?

Hang *(kívülről)*. Mi vagyunk !

Tomory. Korláthkövy, Országh Ferenc, Várday?

Hang *(kívülről)*. Mind itt vagyunk !

Lajos. Mind látom, elég . . .

Hang *(kívülről)*. Mind itt vagyunk !

Lajos. Oh kerti ünnepem ! . . .

Szálkán. Itt vagyunk magunk is . . . *(Lemegy a lépcsőn.)*

Báthory, Brodarics. Magunk is . . . *(S lemennek a lépcsőn.)*

Hang *(kívülről)*. Mind itt vagyunk !

Tomory. Királyom . . .

Lajos. Mária, még egyszer hadd nézzelek! Az ajkam az ajkadat szótlanul hadd érje...

Mária. Foglak-e látni még egyszer?

Lajos. Isten veled! *(És el. Tomory követi.)*

Mária *(hangtalan)*. Ludovicus! Ludovicus...

Erzsébet *(a lépcsőn s remegőn)*. Asszonyom, ha nem jön, meghalok! *(S leroskad Mária előtt.)*

Mária. Mit remegsz itt... No nézd... a térdemet átfonja...

Erzsébet. Félek... Mind mennek...

Mária. Mind mennek...

Erzsébet. A dob perdül... a harci kürt... Mind mennek!

Mária. Oh kerti ünnepünk!

Erzsébet. A király elől, lovon...

Mária *(a fátylait lengetve)*. Ludovicus! Ludovicus!

Erzsébet *(hangtalan s ő is kis kendőjét lengetve)*. Felség! felség! Nem hallja már!

Mária. Ludovicus!

Erzsébet. Nem hallja már!...

Mária. Nem hallja már! *(És a fal mentén térdre-roskadva.)* Mohács...

(Függöny.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

(Szent Márton temploma, Pozsonyban. Az oldalszentélyben, balról a mélyben, elalélt fölfohászkodással, Mária térdel, az oltárhoz tapadva, karcsú testével fekete bársonyban, mint egy sötét hernyó, két gyertya alatt, mely ég. S itt lejjebb, balról, a négy hölgy térdel a kövön, Erzsébet, Klári, Dorottya, Katalin, kissé fáradtan már az éjben.

Azontúl jobbról, ez mind hajó, az oszlopok árbocával balról s jobbról, s középütt egy magas lépcsőzettel, mely a túlsó hajóba vezet föl, ahol mellékoltárokon és oszlopokon túl, a templom mélyét a főkapu vaspántos síkja zárja el.

Itt is, ott is, a mellékoltárok homályán egy mécses ég s alig világít, fénytelen csillag, búsan a sötétben, melyen kétoldalt derűsebb világ szövi át kék fátylait holdfényből, a templomablakokon át. És balról, elől, egy kisebb ajtó. És fönn, a mélyben, jobbról, egy szenteltvíztartály mellett egy másik kis ajtó kontúrjai csak.

És minden csendes, sötét, kéklő és derengő, sokáig. De az oszlopok között Szapolyai les, vár, figyel és olykor az árnyéka vetődik a kőre.)

DOROTTYA. Még nem szólt a harang?
KATALIN. Nem még . . .

KLÁRI. A térdem sajog . . .
DOROTTYA. Oh, meddig még, szívem ? . . .
KATALIN. Hány óra vajjon ? . . .
ERZSÉBET *(ijedten)*. Nézd csak . . . nézd . . .
KLÁRI. Mit nézzek —
KATALIN, DOROTTYA. Mi az ? . . . Mi az ? . . .
ERZSÉBET. Csendesen . . .
KLÁRI. Oh, nem bírom . . .
DOROTTYA. Fáj már . . . igaz . . . az én térdem is . . .
KLÁRI. Vecsernye óta vagyunk itt térden . . .
ERZSÉBET. Nézd csak . . .
KLÁRI. Ki jár itt ?
DOROTTYA. Búcsúsok . . .
KLÁRI. A templom zárva ilyenkor . . .
ERZSÉBET. Kísértetek . . .
KATALIN. Nem . . .
KLÁRI. Igen . . .
DOROTTYA. Nem . . .
KATALIN. A sekrestyés az . . .
KLÁRI. Az öreg káplán . . .
DOROTTYA. Búcsúsok, mondom . . .
ERZSÉBET. Amott, ni . . .
KLÁRI. Amott ?
KATALIN. Hol ?
KLÁRI. Hol ?
ERZSÉBET. Egy árny . . .
MIND. Egy árny . . .
KATALIN. Hát egy árny . . . aztán . . . aztán . . .
DOROTTYA. Félsz te ?
ERZSÉBET. Te félsz ?
KLÁRI. Templomban félsz ?
KATALIN. Én nem félek . . .
ERZSÉBET. Éjjel van . . . nem ?
KLÁRI. Éjjel félek . . .
DOROTTYA. Én mindig félek . . .
ERZSÉBET. Éjjel templomban is félek . . .

Dorottya. Az ágyamban is félek éjjel . . .
Katalin. A királyné is itt van . . . nem félek . . .
Klári. Nincs senki, csak mi a templomban . . .
Erzsébet. És még valaki . . .
Többiek. Hol ? Senki ! Nem jöhet be senki . . .
Dorottya. Nem látok senkit . . .
Klári. Jaj, félek . . .
Katalin. Hadd nézzem . . . *(Egy mozdulat.)*
Klári, Dorottya *(ijedten).* Nem . . . nem . . . maradj . . .
Erzsébet. Maradj itt . . . *(Harangszó.)*
Mind. Oh, a harang . . .
Erzsébet. Hallgasd csak . . . mennyi ?
Mind. Oh, egy ! oh, kettő ! oh, még egy !
Erzsébet. Három !
Dorottya. Még nem virrad ? Nem virrad, mondd csak . . . Ilyen későn virrad Pozsonyban ?
Klári. Mindenki alszik Pozsonyban . . .
Katalin. Mindenki alszik a világban mostan . . .
Dorottya. Oh szent Szűz, segíts meg . . .
Katalin. Majd alszunk mi is délig holnap . .
Klári. Ma van az holnap . . . Kató, úgy-e, ma van az ?
Dorottya. Egész nap alszunk . . .
Erzsébet. Oh alszunk . . . *(Mind : Persze !)* hát lehet az ?
Mind. Nem lehet ?
Erzsébet. Elmegyünk reggel, angyalok !
Mind. Elmegyünk ? ! Igaz, elmegyünk ! . . . Utazunk ! . . . Utazunk igaz ! . . .
Erzsébet. Reggel utazunk . . .
Klári. Megyünk Bécsbe, igaz . . .
Dorottya. Álmos vagyok . . .
Erzsébet. Elmegyünk örökre . . .
Klári. Örökre az jó sokáig van . . .
Erzsébet. A királynéval Flandriába . . .
Mind. Flandriába !

Dorottya. Nem jövünk vissza többé? . . .
Erzsébet. Soha . . .
Többiek. Oh istenem . . .
Dorottya. Soha! soha, amíg élünk?! . . .
Katalin. Oh, Flandriában sok tulipán van . . .
Erzsébet. A király meghalt . . . mindennek vége . . .
Klári. Oh hallgass . . . Erzsébet . . . imádkozzunk . . .
Katalin. Imádkozzunk . . .
Dorottya. Oh Uram, irgalmazz! . . .
Klári. A királyné vajjon . . . nézd csak . . .
És most mind *(egymás után)*. Sír . . . nézd csak . . . nem sír . . . kis özvegy, drága . . . már nem sír . . . igaz . . . nézd csak . . . összetörve! . . . nem mozdul . . . nézd . . . mi az? . . . beszél? . . . alszik? . . . leroskad . . . elaludt . . . hallgass . . . Szűz Mária! Jézus . . .
Mária. Oh az éj! az éj! az éj! király vagyok, vagy virágok lovagja? kik vagytok hé? A Szapolyai seregjei? . . . oh várjunk még, királyom . . . várjunk . . . a fülemüle megszólalt az ágon . . . *(S az árny a mélyben.)*
Erzsébet. Oh! ki az?!
Klári. Nézd csak . . .
Erzsébet. Hallgass . . .
Dorottya, Katalin. Amott ni . . .
Erzsébet. Az árny!
Mind. Igaz . . .
Mária. Ludovicus . . . *(Felriad.)* oh . . . hol vagyok? . . . mi? . . . ki szólott? ki az? oh, ti vagytok, kisasszonyok . . . nem . . . nem . . . maradjatok . . . hagyjatok . . . olyan jól vagyok itt . . .
Erzsébet. Asszonyom . . .
Mária. Hagyjatok . . .
Dorottya. Későn van . . .
Klári. Nem indulunk még?

KATALIN. Mindjárt virrad...
MÁRIA. Fáradt galambok mind, úgy-e?... Hát menjetek most...
ERZSÉBET. Asszonyom...
TÖBBIEK. Oh, menjünk?! Igaz? Hova? Felséged nem jön? Három óra!
MÁRIA. Egy óránk van még, Erzsébet... A hintók ide jönnek, a templomudvarra értünk... a császár lovascsapatja is jön értünk...
KLÁRI, KATALIN, DOROTTYA. Oh jön értünk...
ERZSÉBET *(aki beszélne s megriadtan)*. Asszonyom...
MÁRIA. No fogadj szót, Erzsébet, mondom... Mind készüljön... egy szót sem... nézd... hadd legyek itt magamban mostan...
A HÖLGYEK. Erzsébet!... oh itt erre... itt erre... sötét van... vezess te... Jaj a térdem... Erzsébet... Erzsébet... Alszunk egy órát a sekrestyében... itt erre... itt erre... Erzsébet!
ERZSÉBET. Jaj, félek...
KATALIN. Ne félj te...
KLÁRI, DOROTTYA. Alszunk egy órát...
ÉS MIND. Itt erre... itt erre... *(S eltűnnek.)*
(Egy perc s akkor hirtelen, amint jobbfelől a mélyben, megnyílt a kis ajtó.)
SZAPOLYAI. Te vagy az, Gergely?... Hol jöttél? Merre?
GERGELY. A kis kapu zárja —
SZAPOLYAI Én törtem le!... A kezem megvágta... E tartályba — *(Egy mozdulat.)*
GERGELY. Oh uram, nem!
SZAPOLYAI. Szabad? Nem?
GERGELY. Ne rontsa e percet blaszfémiája!
SZAPOLYAI. E perc —
GERGELY. Werbőczy futárja —
SZAPOLYAI. Beérkezett? Mi hír? Beszélj!

GERGELY. Mohács után, aki még él —

SZAPOLYAI. Beszélj ...

GERGELY. Mind felgyűlt Fehérvárra ...

SZAPOLYAI. A korona? Hallgass ... tudom ... mily szédülés fog el ...

GERGELY. Mind kész vagyunk. A lovak nyergelve.

SZAPOLYAI *(hirtelen, Mária felé)*. Asszonyom ... *(S újra Gergelyhez.)* Eredj ... hallgass ...

GERGELY. Indulnánk ...

SZAPOLYAI. Nem mozdul senki ...

GERGELY. Nem késhetünk ...

SZAPOLYAI. Mind vártok. Menj. *(Egy perc, Gergely el.)* Asszonyom ...

MÁRIA. Oh, megnyílhat-e e mennyben a pokol?

SZAPOLYAI *(alig egy hang)*. Asszonyom ...

MÁRIA. Itt van az oltár ... szentség ... itt van az Úr fájdalma, nem? ... Itt van e nagy csendben, minden seb, ami sajog, minden vér, ami hull, mind itt vannak —

SZAPOLYAI *(egy lépéssel)*. És én is itt vagyok!

MÁRIA. Oh te ... te ... te vagy? ... te ... hogyan szólítsalak?

SZAPOLYAI. Megmondom ...

MÁRIA. Már nincs hangom átokra ... sikolyra ... csak úgy moroghatok rád, mint az állat, a fogát mutatva ... Hogy szóljak? mit? hogyan? hogy átkozzalak? ... itt vagyok Krisztus alatt ... Eredj! Pusztulj! Gaz! Ördög! Ne lássalak!

SZAPOLYAI. Ki kerget el engem? ...

MÁRIA. Pusztulj!

SZAPOLYAI. A lelkünk mélyebb, mint e nyomor? A nap ébred! *(Derengő fény a templomablakokon.)*

MÁRIA. Vakulj!

SZAPOLYAI. Elég a pör asszonyom, szűnjék a harag ...

MÁRIA. Ne lássalak, mondom ... ne lássalak ... hogyan?! ...

Szapolyai. Pokol a szó, ha vége nincs . . .

Mária. Eljősz idáig, Pozsonyig, utánam . . . meddig még ? ! hogyan ? ! Az ördög sírna e küszöbön . . . te betörsz ide, újra . . . meddig ? ! . . . Ha ki kell hogy tépjem a köveket itten . . . nem akarlak látni . . . itt van velem a császár csapatja . . . hadd hívom . . . *(Egy mozdulat.)*

Szapolyai. Ez nem elég . . .

Mária. Többen vagytok ! Mindig többen mint jog, igazság, törvény !

Szapolyai. Istennel többen !

Mária. Hogyan, Jankó ? ! te élsz ? . . . nem voltál ott . . . nem-e ? . . . hogyan ? ! . . . itt vagy ? nem voltál ott ! Mondd el a gyászt, amelynek árnya vagy !

Szapolyai. Nem gyásznak árnya —

Mária. Nem-e ? Jankó ! Igaz ? . . .

Szapolyai. Sors megkímélt . . . Isten kegye . . .

Mária. Nem voltál ott . . . nem láttad ott, amint megindultak, húszezren, mártírok ! nem voltál ott ? ! . . . Tomory elől ! Drághfy a zászlóval amint elbukott . . . nem voltál ott ? ! . . . nem láttad, amint elszárnyalva a nap tüzéhez értek ? ! nem voltál ott ? ! . . .

Szapolyai. Számomra itt fordult az út . . .

Mária. Az ágyú fordult, őrült ! Háromszáz ágyú ellenük . . . nem voltál ott . . . nem láttad . . . nem voltál ott, ahol a király az iszapba fúlt ? nem voltál ott ? !

Szapolyai. Nem !

Mária. Nem-e ? ! Lehet ez ? ! Esküdj ! Nem hiszem !

Szapolyai. A nap ébred !

Mária. Nem voltál ott . . . nem voltál . . . *(S hirtelen egy nagy sikoly.)* oh ! eredj ! pusztulj ! ne lássalak ! Hé, lovasok !

Szapolyai. E kardra !

MÁRIA. Eb! hűtlen cseléd! Pusztulj!
SZAPOLYAI. Elég!
MÁRIA. Pusztulj!
SZAPOLYAI. Asszonyom, a király vagyok!
MÁRIA *(elkábulva s térden vonszolva magát előre)*. Mi? Mi?... A ki —? *(Feláll s előrejön.)* A király?... A király?... Te vagy a király?... te vagy?... megkoronázva?
SZAPOLYAI. Még ma —
MÁRIA. Még ma!
SZAPOLYAI. Ha beérek Fehérvárra!
MÁRIA. A király! hogyan? te vagy a király?! erdélyi vajda, ez voltál csak, mikor utolszor láttalak... hogy töltöd ki e hézagot? Moháccsal, mondjad? hallgass... Oh a király! Hadd nézzelek...
SZAPOLYAI. Mi tüzet gyújtsak?
MÁRIA. Elég e mécs...
SZAPOLYAI. Az oltár gyertyái... *(Egy mozdulat.)*
MÁRIA. Vigyázz... a holtakért égnek...
SZAPOLYAI. Én élek!
MÁRIA. Kitárt karoddal a trón után, nem érzed, mit ölelsz?... Istent idézed, koronát vársz, — mit érdemelsz?
SZAPOLYAI. Elég!
MÁRIA. Mily ostort szabhatnak rád, zord harci fúriák, — húszezren, akik meghaltak?
SZAPOLYAI. Elég!
MÁRIA. Oh Uram irgalmazz, az éhség foga éles, hogy hullákon marcangol...
SZAPOLYAI. Asszonyom! *(Egy mozdulattal feléje.)*
MÁRIA. Megtiltom!
SZAPOLYAI. A király vagyok!
MÁRIA. A kezed véres...
SZAPOLYAI. Itt fogom le...
MÁRIA. Merő vér vagy te...
SZAPOLYAI. Meggyónom...

Mária. Föloldjalak?...

Szapolyai. Megáldozom...

Mária. Megáldjalak? Gyónj hát... Gyónj hát... mondd el, hogy ölsz, kitanult hóhér, hogy tanuljak tőled... mérget hogy kevers z... nagy Corvint hogy öltétek meg?... Dózsát hogy kínoztad?... tőröket hogy rejtesz, hogy fened ki kőszíveden! Tetézz nyomorra nyomort, építsd föl a trónodat, hogyan? ravatalokból, nagy építő! a mesterséged ez! Templom megrengjen, a sok síp fölzúgjon rád, a koronázásod Jankó! a koronázásod lásd! Mindent mondj el... hogy pusztulnak királyok, ezt ki ölte meg, az hogy esett el, azt hogy taszíták le a trónról, bitorlók! hogy?! megtört eskü hogy sujt le mint a kő, mondd el, király hogy fúl bele lovastul a sárba!

Szapolyai. Oh ez sok... ez sok... így tudnék állani magam is, káromlón, hegyormokon, reggelt, napot üvöltve át!...

Mária. Állhatnál bár szűz meztelen, száz évig térden, az erdélyi havasokon fenn, hogy inkább gurulna előled a pokolba a menny —

Szapolyai *(több mint egy hang s egy szó)*. Nem!

Mária. Te voltál hát, ki föleskűdtél hű lovagomnak, te?! Te mondtad azt, hogy bízzam csillagodban, te vagy, mi vagy? a kereszt hercege! Te alkudtál a testemre, hogy meglopjad a halált?!... Te csaptál annyi zajt előttem, szepesi gróf! kire leszáll a sas, tárt szárnyával, hogy az arcod legyezze, te voltál, aki meghalsz a Dráván értem, te?! Hogyan? Mind vártak téged!... az egész éj... mind szólott a hang — a Szapolyai seregjei?! hol vagytok hé?! — s a nap restelte, hogy megszűnjön az éj! Király, eredj koporsóidhoz! Felség, pusztulj hulláidhoz! Oroszlán-

sörényed tépd le, hintsd a szélnek! Rémes szörnyét megszülte hát az éj — halál királya vagy!

Szapolyai. Mindegy! Nem bánom! De király!

Mária. Oh förtelem! Eredj!

Szapolyai *(mozdulatlan).* Kővé dermedve itt —

Mária. Mit akarsz még? Engem? Engem is?

Szapolyai. Igen!

Mária. Ölj meg hát! Itt a szívem! Tűzd ki a hulláid tetejébe, hősi zászlónak, várfokodon a testemet!

Szapolyai. Amit akartam, nagy volt, mint magam. E csorba földön hegyet raknék hegy tetejébe, — csak úgy lélegzem, fenn!

Mária. Ölj meg!

Szapolyai. E perc —

Mária. E pokol —

Szapolyai. Könnyítni jöttem bánatán!

Mária. Ölj meg, mondom...

Szapolyai. Megosztom a trónt...

Mária. Véres kezeddel...

Szapolyai. Királyné!

Mária. Veled?

Szapolyai. Fehérvárt, *én* koronázom meg!

Mária. Kit?

Szapolyai. E vércsét itt...

Mária. Engem?

Szapolyai. Kimondom nyiltan, angyal!...

Mária. Harapd le nyelved!

Szapolyai. Királyi hitvesem legyen!

Mária. Oh!

Szapolyai. Fölöttem az ég, nem balcsillagja fényét hinti rám... Élek!... Élünk! viszály elmult, a harcnak vége, az Ég rendelte, itt legyünk... Szó, beszéd, vád, panasz, körülem mind egy örvénybe fúl, — nem hallom ezt... A nap ébred, lássa meg hát! az álmaim máglyái mind kigyúlnak, az életem világa mint egy hegy-

csúcsra gyúl, a vágyaim sodorja sasok szárnya, medve ha felhorkan tavaszi virágra, — asszonyom, tetszik nekem e gyászruhába' ...

Mária. Mind vártak téged! ...

Szapolyai. Mit bánja a vért, ami hullt ...

Mária. Mind vártak téged!

Szapolyai. Jog jogot tipor, élet a halált! Itt van a kard, mely sujtani s teremteni fog!

Mária. Mind vártak téged, mondom ...

Szapolyai. A mohácsi éjben, a szeme fényén, az utam kigyúlt. Ember mind rabja a sorsnak ... Szerettelek —

Mária. Hol vagytok, hé?!

Szapolyai. S szeretlek még!

Mária. A Szapolyai seregjei, hé?!

Szapolyai. Legyen társam a trónon ...

Mária. Micsoda nedv hát, királyi vér, hogy elémbe állsz s elveszel?! Úgy emelnél föl, hogy még mélyebbre sujts, — még nem elég magos vagyok neked?! A fátylaim nem nézed, mondd, mind rongy! kisírt szemem ... virrasztok itt, te ... királyi lélek! húszezer ravatalon ... Szűz Máriára! átkos anyád itt szülne meg újra, hogy nem királynak születnél te ...

Szapolyai. Nem-e?

Mária. A trónodat az ágyamhoz támasztanád, mert bitorlod csak! A nászadat ott tartanád Mohácsnál velem, véres göröngyökön, micsoda nászágy, Jankó! ... micsoda gaz öröm!

Szapolyai. Szavak visszája, éj tükre, tücsök orgonája, — elég! Nincs gyász s romlás oly mély gödörbe ásva, hogy sors s idő ne támassza föl — mit kutatom, hogy be ne tömje újra! A nagy tűzben körülöttem, ha ég, égjen! az új vasat kovácsolom! A jövő nincs megtiltva senkinek!

Mária. Te veted el méreggel a jövőt ...

Szapolyai. Hitemre! ki veti el, mindegy! s mivel, — csak jövő legyen! Éljünk! Küzdjünk! A szűk vitorlát megtépi a szél... tündérhajóm úgy reng át a viharban, hogy árbocom forgácsot szór a holdra! Legyen társam a trónon, mondom!

Mária. Elég! Eredj! Pusztulj!

Szapolyai. Haragja dúl még?!

Mária. Harag!

Szapolyai. Itt volna kedvem táncra!...

Mária. Harag! Már nem! esküszöm!

Szapolyai. Rabláncra!

Mária. Harag! nem többé... Jézusra! Hol vagy, Jankó, nem látlak már! Kigyúlt lelkem közönybe fúl, nagyságomhoz szabom kegyelmemet, — mi hullt ide? elsöpröm s megyek! *(S felmegy a lépcsőn.)*

Szapolyai. Megálljon!...

Mária. Harag! nem már! a szívem fényén, zord fellegem az út... mi kúszik lenn? A koronát hadd falja a pók, nem kérdezem... légy király, eredj!... de nélkülem... Idő, világ, és Buda vára, a két lovas, a két futár, mind itt sülyed el, — elég! vége! volt, nincs, röpül! boszorkák füstje száll! Nem emlékszem csak arra, hogy szenvedtem, ennyi csak... mi még? aki együtt szenvedett velem, aki ősz fejjel fiatal királyom, Lajos királyom volt! Ő ott volt, te nem...

Szapolyai. A szerencsétlen!

Mária. Mind szerencsétlen, de mind nagyszerű is volt!

Szapolyai. Az élet nagyobb minden halálnál! Egy árva mécs, ha ég előttünk, több, mint mögöttünk a pokol!

Mária. Meghalt mint király, mint költő egy kertben, szépségben halt meg, szerelemben! a sok virág

közt, elepedve, csaták zajában halt meg, — s a nap előtt Mohács fölött!

SZAPOLYAI. No lám, dicső még! harsogja világgá... a császárnak ha nincs bolondja... Az ég áldja hát!

MÁRIA. Mi voltál te, utolsó éjszakámhoz? egy árny homálya, csillagok között, egy fantom, akit várnak, az utolsó remény, ami letör, az utolsó álom!...

SZAPOLYAI. Élek!

MÁRIA. Élj hát!

SZAPOLYAI. Hadd halljam még! Reggel van.

MÁRIA. Szenvedj!

SZAPOLYAI. No lám, királyi lelke, csak szórja rám az átkát!

MÁRIA. Ember! nem! Botor! nem érted?! Lajos hallgat már! én megbocsátok!

SZAPOLYAI. Ég áldja!

MÁRIA. Ég veled! Elfordulok!

SZAPOLYAI. Ég áldja!

MÁRIA. Romok! Romok! Halál! tiéd e végtelen! Dörögj, arass, röpülj benne mint Áriel! Megyek! Megyek! *(Távolodik és jobbfelé szólva, a mélyben.)* Erzsébet, Klárika! Indulunk! *(Fegyveresek a kis ajtó küszöbén, jobbról a mélyben.)* Ti vagytok?

EGY FEGYVERES. Készen, asszonyom!

MÁRIA. Megyek... *(El).*

SZAPOLYAI. Királyi Mária!... *(Egy perc. Künn, a templomudvaron, a hintók megindulnak s a császári csapat fegyverzörgése szól.)* Hadd menjek hát... hadd menjek magam is... hadd menjek... *(S akaratlan az oltár felé indul s hirtelen.)* Nem! Megtörnél, Jankó?... Meg! Nem! Valld be! A szikla meginog? Félsz te... félsz, Jankó... nem!... borzongok, fázom... nem

szeretek itt . . . a falakról lerí a fájdalom . . . *(S egy pillanat a fali feszület előtt.)* Úr Krisztus . . . Hadd menjek . . . hadd menjek . . .

(Reggeli harangszó. A főkapu megnyílik a mélyben. Az utcáról korai imádkozók térnek be a templomba, kopottan s alázatosan, kis szomorú emberek és nénikék kosárral, s menten térdre esnek. S egy rettenetes koldus, leprás s félig meztelen, a küszöbre roskad, a napfényben, förtelmes kutyája mellé.)

GERGELY *(balról a kis ajtón, fegyveresek élén).* Királyom !

SZAPOLYAI. Igen ! *(És elrohan.)*

(És végül a kis csengetyű.)

(Függöny.)

10943. — Budapest, az Athenaeum r.-t. könyvnyomdája.